

The Project Gutenberg eBook of La Mare-Balena, by Víctor Català

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: La Mare-Balena

Author: Víctor Català

Release date: January 27, 2005 [EBook #14816]

Most recently updated: December 19, 2020

Language: Catalan

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK LA MARE-BALENA ***

LA MARE-BALENA

Ricardet era fill d'un bon home del poble que, de jovenet, havia anat a Barcelona per fer de mosso de cafè en el que un parent llunyà tenia en una barriada extrema de la ciutat: allà es casà amb la filla de l'amo, i anant temps -no molt temps- havia esdevingut amo ell mateix, per mort del sogre que, darrera el taulell, havia arplegat, junt amb uns pocs milerets de duros, una malaltia de pit que l'acabà abans d'arribar a la vellesa. El gendre ho havia hereditat tot: establiment, cabal i malaltia; i quan sos lleus, trepanats com bresques i plens de la pols infecta del cafè, foren sols niers de microbis incomptables, els metges li ordenaren __reposar__, deixar el negoci i anar-se'n a fora. Aleshores el bon home pensà en el poble nadiu, i, ofegant recances de la muller i ambicions pròpies, vengué el cafè i emprengué el camí de son exili, amb la tristor als ulls, la lassitud als membres i la mort arrupida en les entranyes.

Ja en el poble, comprà una caseta vora el mar i shi instal·là amb l'esposa i el fill, esperant mansament l'hora en que el destí hagués decretat l'execució de la sentència. Durant el primer temps,

passejava per la platja, donant conversa als mariners, o se n'entrava, per tirada invencible, en les tavernes properes, no fent- hi consum, però ensinistrant, amb consells pràctics i maules de l'ofici, els taverners amics; després, se quedava ja a casa els dies rúfols: darrerament, a mida que el mal empitjorava, gairebé no eixia mai, ara fent llit, ara arribant-se fins al balcó, i allí, groc i rexuclat, amb la barba de tres dies i l'alè entrebancat, se passava les hores en un balancí, guaitant llargament, hipnòticament, el tragí de la platja, l'anar i venir de la gentada, la frescor de la mar, l'enriolament del cel, la professó cerimoniosa de les barques, que marxaven cap al lluny, com teoria de verges sagrades en espectacle de ritual...

La sang del pobre hètic, emmetzinada i corrupta, s'anava descomponent i afeblint sota aquell mantell d'esplendències, prop de les sanitoses emanacions, en mig del formigueig de vida intensa... Mes, com per llei de divinals compensacions, el pare moribund veia que, al caire mateix de la seva agonia, la seva sang prenia nova ufana, s'enriquia de glòbuls vermells, esdevenia una sang nova en el cos del seu fill únic, d'aquell Ricardet que havia dut de Barcelona pàl·lid, anèmic, frèvol com una peça trencadissa, pròxima a la destroça. El nen, en el mes i mig de viure al poble, s'havia trasmutat: ses galtes sanitoses s'enrojolaven, sos moviments prenien empenta i vigor, la gana es feia inestroncable... tot semblava predir una bona preparació per a la creixença, una ferma resistència contra l'heretatge morbós. I el pare, al donar-se compte dels progressos, beneïa a Déu per haver-li donat l'assot de la pròpia malaltia, que havia salvat la vida al fill estimat.

Més aquest no estava del tot content en la petita vila, on tenia de pagar son dret d'implantació, son

delme obligat.

Perquè els metges ho havien aconsellat, perquè la casa hi donava, perquè no tenia germans que el distraguessen ni amics que el retinguessin dins, en Ricardet tot el dia rodava per la platja, sota l'ull vigilant i amorós de son pare. Mes hi estava, allà, a tall d'intrús, com pollastre caigut en galliner d'altri; que la colla de marrecs que n'eren mestres i senyors sobirans de cap a cap de jorn, se destriaven d'ell, el defugien, el miraven, primer, amb estranyesa, després amb recel, més tard amb franca hostilitat. ¿ Com no, si aquell vailet de cara blanca i fina, de cabells ben tallats i pentinats, de davantal nou i planxat, de sabates polides i lluentes, se'ls mirava sempre amb mirada altiva de personeta superior, se reia sempre, amb una mitja rialleta desdenyosa, dels nens esparracats i descompostos, negres com una pega i descalços del tot, tant a l'estiu com a l'hivern, tant els dies feiners com els de festa? Sí; el nen barceloní sentia's superior als del poble, i n'estava entonat i els ho deixava entendre; i els del poble ho entengueren i li cobraren tírria i començaren també a burlar-se d'ell. I es rigueren de sos airets de dameta, de sa cara de llir, de son parlar foraster, de sos esfereïments davant d'una onada massa estesa que amenacés mullar-li les sabates, de tot el que feia, de tot el que no feia, de tot el que deia, de tot el que callava. De primer, l'intrús, una mica esperverat, no s'atrevia a contestar, però no pecava de tímid ni de pacient, i ben prompte s'encarà amb tots i tornà fàstic per fàstic, afront per afront.

Si, al passar per sa vora, un se tapava el nas exclamant, «-Ex! Put com el tomòvil del Marquès!... (al·ludint al perfum de violeta que sa mare li posava), ell responia ardidament:

-Val més fer flaire que gratar com tu, pollós, que no tens pintes!...

Si li escarnien els ves, els oi?, els i ara! barcelonins, ell feia una rialleta i cridava al punt, marcant ben bé les lletres:

- Mare!... Vull figos!... Deixe la vele, lladre!... Quinos ocos més blancs!...

Amb son oir desprevingut de foraster havia arreplegat de seguida la particularitat : aquelles e e e clares i penetrants dels singulars femenins i aquelles o o o confoses dels plurals, que feien de la parla marinera de la vila una excepció remarcable en la fonètica general de la costa.

El guant estava llençat, la brega empenyada. Com acabaria? Probablement hauria acabat en santa pau, fonent-se en un dels dos elements dissemblants, per raó de mútua necessitat, de l'atracció anivelladora que porta en si la infantesa, si en la incipient rivalderia no hagués brollat el ferment tràgic que més cruelment enverina les passions, tant en xics com en grans: l'enveja.

Els nens del poble, que fins a l'aparició d'en Ricardet havien sigut feliços en son estat, saberen de cop i volta, per boca del nou-vingut, que eren pobres, que eren bruts, que eren lletjos, que eren bèsties, que sos pares anaven a la taverna, que una taverna és menys que un cafè, que el que té un cafè és senyor, que el que és senyor té diners, que el papa d'en Ricardet havia sigut cafeter i, per tant, era senyor i tenia diners, i que en Ricardet, un cop gran, també seria senyor i ric i viuria a Barcelona, i ells s'estarien al poble, fent de mariners i prou... I la brivalla, al saber tot això, sentí també de cop i volta l'escalfor del despit i de la vergonya, el rau-rau per la privació d'allò que no tenia... Per sa banda, en Ricardet, a qui el medi anava guanyant ràpidament, amb aquella força d'impressió amb què la novetat s'encarna en el cor tendre, descobrí amb estranyesa mortificada que no n'hi havia prou d'ésser ciutadà per a meravellar la gent : que a poble també es burlaven de qui no parlava com ells, que deien nenes i mitges senyores als nens que no sabien nedar ni capbussar-se, tirar pedres i pescar patellides, jugar a pilota i empaitar els gossos... I, malgrat sos fums i sos retrets ventolaris, hauria donat mitja vida per tornar-se en un santiament com sos enemics, i llençar-se cap avall de la roca més forana i colrar-se, tot nu, al bat del sol, entre dues remullades, i esgarrapar-se amb el primer arribat per patellida més o menys en la cabassa... Mes no trobava en si coratge per a aquelles empreses, i, a més a més, el papa es passejava sempre per allà fora, sotjant-lo, i si s'acostava massa a la lloagada li feia un crit de seguida. Passà l'estiu i acabà el setembre amb la proximitat de les veremes. Els vinyaters portaren, com d'habitud, les samals a estanyar, i, així que de matinada sortiren els llaguts, les ompleren d'aigua salada, arrengrerades tot peu de la rompent.

Quan la brivalla eixí al carrer i les va veure, ressonà un crit de joia i l'entusiasme s'encengué arreu, com un reguer de pólvora. De seguida estigueren concertats per a l'expedició: eren deu, quinze, vint-i-cint (tants com samals en la p1atja), els que s'allistaren per anar fins a la Mare-Balena.

La Mare-Balena era un illot de tosca que negrejava a unes quantes brases banda allà de la boca del port. La gent gran ne deia de l'illot la Roca-Grossa, però tots els petits el coneixien per l'altre nom, que, en temps immemorial, li deuria haver tret un tocat de mal d'imaginació, menys ignorant que sos conveïns.

La Mare-Balena era l'encegament de totes les larves de gat de mar que criava la vila. Anar a la Mare-

Balena, cavalcar sobre son llom punxós, fer l'arbre-forc en qualsevol aresta, cercar-hi gratonells o cargols per les crètues, ¡valga'ns Déu, quina ventura! ¡Quina meravella que deixava encantats els amics i companys!... Sols que de la platja a l'illot hi havia massa bella pitada, i nedant no tots hi podien arribar: calia esperar ocasions extraordinàries, en que la cosa resultés més avinenta; i cap d'aquelles ocasions com la que s'oferia per les veremes, en què els navilis eren nombrosos i tothom feia els ulls grossos davant l'entremaliadura...

Quan en Ricardet eixí de casa, la flota sencera estava a punt de llevar l'àncora. Totes les samals balancejaven en l'aigua i dins cada samal arrupit un nen de color de xocolata, envernissat, lluent, de la primera remollina. Sobre el mar clarífic del matí, aquells cossets nus i polimentats tenien la foscor i la gracia de petits bronzes d'art.

En Ricardet sentí un nuament de cor: ni tan sols tingué de preguntar de què es tractava. ¡ Prou que n'havia sentit parlar, d'aquelles expedicions anyals a la Mare-Balena i de les meravelles que aquesta atresorava en son si! Sempre que ell feia referència als bancs de vellut, als miralls, als nombrosos calendaris que esmaltaven les parets i que donaven magnificència a son cafè estat, sortien a relluir les meravelles de la Mare-Balena. ¿Què eren els encoixinats, què els miralls, què els calendaris, comparat amb els llongants i les llagostes que corrien per aquelles roques, amb les moltes de tots colors que encatifaven la Cova Petita, amb les pedres, com de vidre volador, que penjaven del sostre, i, sobretot, amb la Serena, aquella Serena esparveradora que, per anys, havien vista tal i tal avi de la vila i que era una mena d'escorpra grossa, grossa com el campanar, amb els ulls de guspises, les ganyes vermelles com coral i les escates de plata: aquella Serena que d'un revés de cua girava els llaguts com si fossen cloves de nou, i se n'enduia els homes a sota aigua, on, si no li donaven cent unces d'or o el fill més petit que tenien, els encantava, fent-los tornar, per sempre més, botes marines o mates d'alguer?... I doncs, què es pensava el presumit? ¡No hi havia res al món, ni a Barcelona, com la Mare-Balena!...

El jove ciutadà, que, en aquella altra cova plena sols de tauletes i ampolles de begudes, mai havia conegut l'encís d'una rondalla fantàstica, de bon començament n'havia restat fadat pels esqueixos de llegenda que a l'atzar se desprenien d'aquelles imaginacions caòtiques, mig descloses tot just en les ubagors de la ignorancia, però que ja es llençaven, ardides i amb totes les veles desplegades, cap al misteri poètic, nort eternal de tot home de mar...

El pilot en cap de l'esquadra, un bordegassot espigat ja, al veure el foraster embadalit contemplant les maniobres, va cridar-li:

-Tu, bleada... ¿ Que no hi vols venir a la Mare-Balena?

El chor esclatà en rialles de mofa...

-Coi! Se mollarie la cue de la bate! -xisclá un.

-La mame li pegarie!...-féu un altre.

-Que hi vagi amb la tartana de l'ordinari - afegí un terç...

Aquella cançó de la seva covardia era el que més indignava a en Ricardet; vingué blanc de ràbia. I de cop, sentí que li fugien totes les temençes. Nedant, no, que no podria anar-hi a la Mare-Balena, perquè no en sabia, de nedar, però dins duna samal, com ells, gran mèrit! Se veia tan capaç de fer el viatge com qualsevol altre...

La bandada hi rigué més i més.

-Alce si goses!...

-Llengue, llengue...

I tots li mostraren un pam de la seva.

-Què thi jugues, pollós, que hi vaig?- exclamà en Ricardet, dirigint-se al nen de més prop i urpint-lo amb la mirada ardida de costum.

-Ho dius perquè no tens samal!...-féu linterpel·lat, aviant de dos vigorosos cops de braç la nau que tripulava.

El barceloní guaità cap a sa casa; el papa es trobava malament, aquell dia: potser no es llevaria. La mama tenia feina, en aquella hora i no sortiria pas a guaitar.-

Donam la teva i ho veuràs...

La bandada semblà sorpresa del rampell. Hi hagué deliberació a mitja vaeu, rialletes entre dents, i el

grandassàs de la colla, el patró de lestol, saltà de la seva samal, la remolcà agafada per la cornalera, fins a terra, i digué molt seriosament an en Ricardet:

-Aquí tens aquesta...

El foraster cregué que li feia una nova mofa.

-I tu?- preguntà tímidament.

-Jo hi aniré nedant... Tinc prou pit, jo... i -declarà el patró amb orgull.

En Ricardet vacil·là un moment.

Al veure-ho el chor tornà a la seva.

-Ehé, ehé!...Llengue, llengue!...

-Me la deixes de bo de bo?-féu l'ofes, amb acció de treure's el davantal.

El patró semblà que de repent s'hagués humanitzat.

-De bo, de bo; i et remolcaré, si no saps vogar...

Un minut després, en Ricardet, sens un fil de roba, que estava apilotada en un farcell entre ses carnes, ocupava la samal. L'esquena blanca i fina, com de crespó de seda, se contreia tota a l'airet del matí, quina frescor seca i penetrant provava per primera volta. De repent, a la sensació ingrata, se sentí esverat, repenedit de l'atreviment. Si hagués gosat, hauria tornat enrera; mes, com per tallar-li l'intent, tota la tropa xisclà esbojarrada:

-Ei, ei! Sembla una nene!...

-Tote tremole!

-Mireu que ganye-blanc!...

-És pescat de vuit dies...

-Refresquem-lo!...

I li tiraven grapats d'aigua de tots cantons, que petaven en son cap, en ses espatlles, regalant- li després espinada avall..Sesporuguí més: tota sa ardidesa havia desaparegut com per miracle; li petaven les dents de fred i de por.

El patró, que semblava haver-se constituït en protector seu, cridà els altres, fent una rialleta significativa:

-Elià! Deixeu-lo estar sinó fugirà...

Fou el mot dordre.

Les grapades daigua cessaren i tots el vailets sacomodaren en la nau respectiva, bracejant per posarla en equilibri, per orientar- la, fent de proa i popa les cornaleres. Sonà un crit de comandament, la samal den Ricardet fou tirada enllà per una vigorosa empenta del nedador, i la flota partí tota sencera. De cada atuell, que clapotejava en laigua, ballant com una mena de dança estranya, eixia un cap esburriat i moll, una esquena corbada i dos braços prims i àgils que sagitaven a banda i banda a manera dun aparell de rem. I la flota sallunyava, sallunyava desordenadament, però amb més rapidesa de la que era desperar. La nau den Ricardet anava a rerassaga: son tripulant, inhàbil i torbat, no hauria encertat a fer-la avençar un pas, més son nou amic, el patró de la colla, que nedava a son costat, entre esbufec i esbufec, el feia enllà, sempre enllà.

A les deu el tísic shavia llevat, aclofant-se rera el balcó. Preguntà a sa muller on era el nen.

-On vols que sigui? A fora, com de costum.

I eixí: passà una estona, Quan la muller tornà, el malalt repetí la pregunta.

-Està per la platja: ja tho he dit...

-És que no el veig enlloc; que no l'he vist davui...Cridal! La dona sortí, guaità, i, no veient, ella tampoc, el fill, va cridar- lo. Al nom d'en Ricardet, dos o tres nens que es vestien al peu de l'aigua,

apretaren a córrer i desaparegueren de la platja, deixant buides d'aigua les samals que acabaven de desocupar. Arribaren altres nens, i la mare, inquieta, s'acostà a preguntar-los si havien vist el seu fill. Els interpel·lats se sobtaren tant, tartamudejaren tant i de tal manera s'esglaiaren de sa presència, que la pobre dona, de repent, pressentí una cosa esgarrifosa i llençà un esgarip penetrant.

Acudí gent; algun xiquet, més insensible o més inconscient que els altres, parlà. Acte seguit fou botat a l'aigua alienadament un bot i quatre homes se llençaren en busca del nen perdut. De cada cop de rem se n'enduien unes quantes braces i els remadors suaven a raig fet. Anaven trobant samals i més samals que retornaven; a cada samal, el bot ralentia per un moment la marxa per fer una pregunta, i després tornava a caminar amb més feréstega envestida. Quan les samals arribaven en terra, les figuretes que hi havia a dins ja no semblaven de bronze, sinó de llautó vell: tan esblaimades estaven sota sa brunesa. Una renglera de gent acordonava la platja i una ullera de llarga vista seguia neguitosament el camí del bot.

En la cambra de l'hètic, plena de veïnes, tothom parlava barroerament, tractant dapaivagar el defici del malalt, mentre en el menjador la mestressa de la casa udolava i es retorcia, presa dun violent atac de nervis...

El bot explorador no tingué de cercar gaire. Banda enllà de la Mare-Balena, entre les cumes dels rompents, apareixia i desapareixia una mota blanquinosa. Com el bot no podia arribar-se, un home es tirà a laigua, i deu minuts després, jeia estès al fons de la petita nau, sobre les costelles pelades, un tendre cos macat i moradenc, al que no calia ja cap socors.

En va havien provat d'arrabassar a l'hètic de darrera dels vidres; i quan veié tornar el bot i els de bord que demanaven als den terra un llençol, i llegí en les cares fosques la nova fatal, caigué en una basca de la que no podien retornar-lo. Si hi hagués quedat, el destí li hauria estalviat dos jorns inacabables de dolor.

De seguida va saber-se en detall el que havia passat. Els expedicionaris, quan en Ricardet els desafià en seguir-los, rancuniosos amb aquell nen que sempre els humiliava amb son menyspreu, es conjuraren per jugar-li una mala passada. Remolcaren fins a lillot linexpert, i allà, segurs que no podria valdres sol, labandonaren, fugint tot apressadament per donar la volta a la roca, sens fer cap cas de sos crits, sos plors i ses súpriques. Volien deixar-lo bregar una bona estona, barallant-se amb les ones, per riures després de son esglai i privar-lo per sempre més de gallejar. Però no comptaven amb la cua del diable. Després dels crits i les súpriques, en Ricardet, quan veié desaparèixer de la vista la darrera samal i que ell quedava a mercè d'aquelles muntanyes d'aigua verda que en son terror li pareixien immenses, l'infeliç perdé la terra, estirà desesperadament els braços, decantant tot el pes d'una banda, i de repent, la samal, desequilibrada, donà tomb, girant-se de sota a sobre com per virtut d'un enginy... Els nens que donaven la volta a tot batre de braços, quedaren immobilitzats pel ressò d'un ahuc estrany, com de bestia en degolla, seguit d'un gran clapoteig i després d'un gran silenci... Una mica intranquils, digueren al més tardà que retrocedís... La samal nedava de costat, i d'en Ricardet no se'n veia ni el rastre. Una esgarripança anguilejà per l'esquena fins dels més rancuniosos. Se posaren a cridar, una, dues, tres vegades, fent botzina amb les mans; ningú respongué, fora una gavina que s'allunyà xisclant... Aleshores entreveient confosament les impensades conseqüències de llur acte, els petits assassins, sens dir-se res, espaumats com folls, fugiren a l'escampada, a qui podia més...

El senyor mestre de la vila, que havia fet estudis en un seminari, era donat a l'oratòria, i de tota ocurrència, feliç o desgraciada, ne treia substància i mel per a les seves ensenyances. Així que hagué esment de la tragèdia, congregà sos deixebles en laula i quan els tingué aplegats a son entorn, com rebrols a lentorn de la soca, els féu veure, en un inspirat predicot, com les petites causes produeixen grans efectes i fins on duen les disputes, els punts de vanitat i les revenges mesquines... Mateix que gemmes en mantell reial, resplendien en el bell parlament espurnes de clàssica sabiduria que lauditori admirà sense capir...

Horresco referens... Ne puero gladium.... Nescit vox missa reverti... Nemo sine vitiis nascitur... Initium omnis peccati superbia...

TEMPTACIÓ

Avui ha passat la Temptació pel meu carrer... Avui ha passat la temptació i he pogut comprovar que encara resten herois, que encara resten ànimes de bon tremp, capaces de resistir-hi, a les temptacions.

La meva cambra dóna a una via de poc trànsit, ara que li han tret l'escapçadura dels estenedors, on abans, de temps immemorial, les dones anaven a remendar-hi les xarxes, i els homes a fumar-hi cigarrets, ajasçats pel solei i escatint balderament entre ell o fent mandrosa companyia an elles.

Al cap del carrer hi ha un estudi per a la canalla, i cada matí, tot arreglant-me davant de l'espill, són la meva distracció els nens que van a estudi. A través del balcó esbatanat, amb la persiana estesa fins a la barana, hi arriben llur trapelleig d'anyells i llurs veuetes innocents. En cada pas i cada veu podria una observació atentívola descobrir-hi un temperament, una tirada, com podria descobrir la lupa, dins de la llavor, les fulletes replegades i incipients de l'arbre futur.

I a mi em plau endevinar, qualque volta, la galladura del Destí, en aquelles llavors humanes que van en busca de l'escalf covador de l'escola.

Avui n'ha sigut dia, de sorprendre rastres de la misteriosa galladura.

Eren dos els actors de la breu escena. L'un parlava, l'altre escoltava. Aquest era el més gran: tot un homenet de sis a set anys, ben endreçat, ben apedaçadet el davantal vell de teixit blavós, penjada al coll la motxilla plena de llibres... Caminava tot seriós, tot dretet...

L'altre no passaria de cinc anys. Bru i tens de pell com una patateta novella; descalcet, en manegues de camisa; un elàstic esfilagarsat aguantava les calces; un sarronet de roba negra (amb un sol llibre) suspès d'una veta, retorta com un cordill...

El patufet menut anava mig pas enrera, fregant amb son morricó llefiscós l'espatlla del company, el coll estiradet, com per a desgranar-li a l'oïda ses paraules... suau, caute, insinuant actitud com un petit Mefist. I sa veu era, el mateix que sa actitud, amoixadora, plena d'inflexions gatunes... Deia, poc a poquet, amb parla encara sacsada i treballosa d'infant saltant de la mamella:

Eh?... Vós venir ¿ Vós venir a casa nostra ?...

Se veia que la pregunta arrencava de lluny, potser de quatre passes enrera, i que ja havia sigut rebutjada pel nen dretet. Aquest féu ara amb el cap un moviment negatiu i seguí caminant silenciós, en direcció d'estudi.

Mefist, a retaló, anà seguint-lo. Al cap d'un segon, sa veu insinuant continuà:

-Nosotros... nosotros... tenim un pot... oi! Tenim un pot... i una ampolla petita... i... i un pollastre petit...

El nen dret se mig detingué, escoltant; tombà lleument el cap, esguardà a l'entrescada al companyó temptador.

Se veia que, aquesta volta, les inflexions gatunes anaven a fer blanc, a topar amb l'esclatxa d'una feblesa, d'una curiositat, per a enllestir son obra il·lícitament pertorbadora en la voluntat assetjada...

Mefist va collir-ho de seguida: ràpid, semblà embolcallar son oferiment de delectances...

-Vós venir?...Eh?...Si vens te lensenyare...

Un punt de dubte, de vacil·lació, tremolà, esmaperdut, al fons dels ulls seriosos, devinguts relluents, de l'estudiant. Guaità amunt i avall... No passava ningú: ningú podia contar l'escapada a la mare endreçada, curiosa, que complia i ensenyava a complir les obligacions...

La veu era apressant, arrossegadora... El morriquet greixós fregava la mànega polida... S'endevinaven, enlairades anhelosament, dues ninetes de Pan, sotjant les nimfes per ullprendre-les... El nen dretet tornà a mirar amunt, lentament... De cop sa mirada s'encallà: havia topat amb la porta de l'escola. Fou un llampec... Com empès per nova força, tornà a caminar, silenciós sempre, sens ni tan sols fer un gest denegador.

La Temptació havia sigut vençuda: els jocs, la corribanda, les visions promeses: totes les hurís de l'Edèn de Mahoma no havien pogut desviar aquella ànima entera de l'obligació penosa, de l'ordre d'anar a estudi, dictada per la mare que sabia complir i fer complir...

El petit desordenat no es donà, encar: les temptacions són reincidents, batalladores, incansables; tenen la perfidiosa insistència del benedictí.

La veu, vellutada de voluptats, de l'etern Mefist inductor de tots els mancaments, seguí perseguint, dolçament obstinada, l'orella de l'heroi:

-Nosotros... nosotros, tenim un pot... i una ampolla petita... i un pollastre petit...

Mes l'heroi seguia sa ruta sens aturar-se ni vacil·lar. Triomfador ardit del primer impuls de feblesa, era ja invulnerable: res no havia de témer.

ENAIGUAMENT

(Gelosia en les criatures, que els dóna un gran marriment i que fins pot ocasionar-los la mort)

La Tecla de la Riera tingué la segona criatura quan la primera estava per complir-li quatre anys. Així que la grossesa fou manifesta, les dones del carrer que li feien compte la nena mentre ella era al pou o al forn, comencaren a dir amb mofa a la menuda, per a fer-la rabiar i divertir-se:

-Equèhe!... La mare tindrà un nen petit i tu cauràs de l'escambell!... Equèhe! An ell li donaran sopetes i a tu te petaran les xurriaques si no fas bondat...

I quan veieren que la criatura, de primer innocent, així que les entengué es posava sorruda i feia morriquet, tot el rall esclafia a riure i no la deixaven habitar.

-Garideta, Garideta: escolta! El nen petit serà l'hereu i el pare li donarà el camp i les vaques, i a tu et trauran a fora i hauràs de guardar ànecs... Equèhe!...equèhe!...

Així nasqué la gelosia en el petit cor d'anyell. La mare, ignorant del que passava, tan tost ella girava l'esquena, no podia entendre de que li venia el canvi de geni a la infantoneta. Sempre havia sigut dolça i pacífica, xerraireta i alegre. Un cop llevada, rentada la carona i feta la clenxa, esmorzava i, en havent esmorzat, es posava a jugar a cou-dinetes, o feia parada de pedretes i bocinets de plat que trobava pel carrer, sostenint llargues converses amb si mateixa o cantant cançons que sols ella s'entenia. I així fins a dinar, i en havent dinat, tornem-hi, fins al vespre.

-Estic al cel -deia la Tecla -: no em dóna cap amoïno, mateix que criatura no tingués...

Però de cop les coses canviaren: la nena començà a fer rabineries; de seguida escupia, se revolcava per terra, volia estripar-se la roba; al donar-li menjar, rebotia la cullera... A lo millor, a mig conversejar, amb xerradissa embullada d'aucellet, plegava en sec, baixava el caparró, els ullets clars se li enterbolien i no volia respondre per més que li preguntessen...

La pobra Tecla s'angunià.

-No sé el que li passa: se m'ha girat com una mitja... Si no fos que no es poden fer mals pensaments, diria que me l'han embruixada!...

¡Quan nasqué l'altre infant, pla semblà cosa de bruixes! Justament fou un nen, i a l'anar-lo a veure les veïnes, tothom li preguntava a la partera per l'hereu; i quan sortí a fora, lo mateix: l'hereu et va, l'hereu et ve, durant no sé quants dies.

La nena, arrupida en un recó de cambra o agafada a les faldilles de la mare, ho sentia tot, ho sotjava tot...

Deixà de cantar, deixà de riure, deixà de jugar...

Quan volien pentinar-la, s'arrabassava amb fúria la pinteta que li subjectava els cabells i s'embullava tota, fent-se venir els flocs daurats als ulls, estirant-se'ls, com amb enveja frenetica de posar-se lletja, de fer-se mal. Sempre havia tingut bona ganeta: aleshores la perdé enterament, i, amb tota la paciència del món, amb totes les herbes de Sant Antoni, amb tots els renys o enganys, no podien fer-li empassar una caixalada. Se li fongueren els colors i va desmillorar-se com si li llevessen la carn a pessics; i sempre estava rabiosa i xisclaire com una ferestola. La Tecla no sabia què fer-li i tan sols podia amansirla una mica quan, deixant el nen al bressol, la prenia a la falda, amanyagant-la. Aleshores, la petita infeliç se li abraçava al coll, li posava el caparronet sota la barba, i amb un tartamudeig vergonyós, concentrat, murmurava paraules que la Tecla, distreta, no entenia...

-Negue... negue... But leig...

Però quan hi veié clar fou al venir l'esclat gros: un dia que estava apedaçant, amb el peu al bressol, vora la finestra. Adobava unes calces de vions, i els del llibret nou que hi posava no s'avenien amb els de la roba vella. Tot rumiant rumiant com ho arreglaria, perquè no fes mal d'ulls, restà un punt en pensa, el bressol s'aturà i el nen, que estava avesat al bim-bom seguit, esclatà en un espinguet de protesta. En el carrer, de l'altra banda de la finestra baixa, jugava la Garideta amb una altra nena com ella. Sentir el plor a dins i girar-se vivament fou la mateixa cosa.

En aquell punt la Tecla es posava el nen sobre els genolls i, descordant-se el cos, se tragué el pit per donar-l'hi. Era dona recatada, i quan tenia algú davant, fos qui fos, se l'amagava sempre, el pit, amb un pany de mocador; mes aquell dia, com estava sola a casa, no ho va fer. El tou nevat caigué sobre la cara

de l'infantó, que cercà amb àvida torpesa el mugró, roig i inflat; i quan la mare, somrient amb beatitud, l'hi aconduí a la boca, un xuclet de glotonia i un glu-glu precipitat revelaren el goig del petit famoler. La nena, A través del vidre, muda, immòbil, guaitava com ennartada. Ella havia mamat fins molt grandeta, i costà bon xic fer-li avorrir.

La vista del pit ubèrrim, la remor de les encanyonades, ¿desvetllà, tal volta, un llunyà record en el petit cervell? Qui sap! El cert és que la mare, sens haver-la vista entrar, sens haver-la sentida, se la trobà al davant d'improvís i amb les dues manetes en la cara del menut, clavades, enfonsades mateix que urpes d'esparver novell. La sorpresa la paralizà en el primer moment, i en aquell tret veié el rostre de l'engelosida trasmudat, descompost d'ira, talment com un rostre de persona gran i amb una expressió de rancúnia ferotge al fons dels ulls.

-Mamà meua! Mamà meua!... Teulo, teulo!...-cridava aquella larva de foll, carriquejant de dents i unglejant i esgarrapant en la cara del germanet, com si volgués esquinçar-la, destruir-la.

Fou el pas d'un llampec, però la Tecla sempre més recordarà amb esglai aquella cosa horrible. Ella també, indignada, irreflexiva, sentí que li muntava una foguerada a la cara, i, sens saber el que es feia, començà a pegar clatellada va, clatellada ve, entre els plors desaforats de les dues criatures...

-On s'és vist?...Dolenta!... Rabiosa!... ¡Mal gènit!... Verí!... -L'hauria morta. Sols va revenir al veure que la castigada perdia l'alè... i, aleshores, el cor se li espaumà per la monstrositat que estava cometent.

Sentint aquell temperi, entraren algunes veïnes i ella els explicà el que acabava de passar. Transcorregueren alguns dies. Cert matí la dona venia de per avall amb el nen al braç i veié que la nena sortia de la casa del davant de la seva, i sentí que una veu, estranyament manyagosa, li deia de darrera mateix de la porta:

-Sí, maca, sí... Després te donaré més cacauets...

Era la veu de la mestresa de la casa. La Tecla va estranyar-se. Ella hi era mig renyida, com tothom, amb aquella veïna, per son humor esquerp i repatani. Sempre tancada dins de casa seva, ni donava el bon dia a ningú; el pobre gat que se n'hi entrava per la gatera, trobava al primer pas cansalada amb mixtura; si era una gallina l'entremesa, ja havia vist prou el sol; de son marit se creia que havia fugit a Amèrica per eixir del seu domini; un bordegassot que tenia era privat per sa mare de jugar amb cap altra criatura del carrer.

-¿Quin sant s'haurà trencat el coll -pensà, doncs, la Tecla perquè aqueixa guineu doni cacauets a la meva menuda?... Com no perdi el cervell!...

A cosa de mitja tarda d'aquell mateix dia començà a plovisquejar. La Tecla tenia la roba estesa al pati i se n'anà amatent a recollir-la. El nen dormia al bressol, la nena menjava pa amb confitura...La mare va estar fora del menjador pocs minuts... Al tornar-hi s'havia consumat quelcom verament espantós.

En el bressol, el ninet, ajegut boca en alt i sens moviment, tenia els ullets imponderablement badats i tota la cara blava com un sangtraït; la nena, de peu a son caire, li estava ficant a la boca bocinets de pa: ja n'hi tenia tota la gorja plena...

A l'ahuc frenètic de la pobra dona esparverada, la primera persona que acudí fou la veïna del davant: tenia uns pòsits estranys de guilla curiosa...

La nena, al veure-la, li cridà amb alegria:

-Xès mot el nen!... Xès mot el nen!...

I era mort, en efecte. Res hi havia valgut per a retornar-lo.

Han passat molts anys, força anys... La Garideta és tota una noia, i és sola i és pubilla; car sa mare no ha tingut cap més hereu que la fes caure de l'escambell.

Ella és una bona minyona, dolça i tranquileta; mes entre ella i sa mare sembla que hi hagi com una certa cosa inexplicable, com una penosa remembrança. Pensen sovint l'una i l'altra en aquella tragèdia d'anys enrera, i, al pensar-hi, l'una i l'altra pensen també, sens saber per què, en la veïna del davant. L'una té ben present aquella veu estranyament manyagosa que oferia cacauets, i l'altra... l'altra no sap si l'ombra que li passa pel cervell és resultat d'un somni o llavor de fals testimoni... Però mai s'han comunicat mare i filla aquella impressió.

Mes... un dia la veïna crida la Tecla i li demana la Garideta per al seu fill. La Garideta i sa mare queden espaumades, i la noia s'esblaima com un pa de cera, i la Tecla sent que els cabells se li enericen

en la closca... Ara sí que no dubten; ara sí que mare i filla s'han vist, de cop i volta, el terrible pensament luna a l'altra!.

CROQUIS

Plovisquejava: un airet gebrat duia el tremolor fins al moll dels ossos; el cel, rúfol, com ple de cendra, donava tristor, avorriment... La llarga carretera, deserta i estesa, semblava una madeixa de cànem mullat... Dos aucellets, piulant i volant desmaiadament, creuaven l'espai, cercant tal volta el niu llunyer...

Sonà el ganinc gananc d'una campaneta...Al capdavant de la carretera s'hi pintà com una mena de signe cabalístic, les dues ratlles negres d'una creu: sota la creu, que s'anava enlairant, dos caparrons, i seguidament dos bécs retallats d'un bonet de capellà.

Les notes d'una cantòria funerària, mastegades barroerament, se bressaven en l'aire, estenent-se i difuminant-se vers l'horitzó... Fosqueja. Un pilot de gent negra avença apressadament: és un enterro. Al davant, dos escolanets amb espadenyes esfilagarsades i gorra vella, porten la creu; darrera d'ells els capellans, amb cara de pomes agres, arregussen les capes deslluïdes i caminen a grans gambades, ensenyant les botines de gomes fluixes i els pantalons doblegats; a quatre passes, el bagul, forrat de merino bord, amb una creu blanca en el capçal, és dut, trontollant, per sis dones endolades, amb caputxa de color de mantega rànica i un ciriot apagat a la mà; al costat, l'enterrador, amb la tauleta sota el braç; tot darrera, els dols, llençant ais i sanglots; i finalment el seguici, dos o tres homes i mitja dotzena de dones: ells amb el mocador blanc estès sobre el bolet antic, els pantalons a la bolera i les sabates enfangades; elles amb les faldilles aixecades fins més amunt de clavilles. Tres paraigües de família, vermells i blaus...

Tothom caminava a qui podia més. Al callar els capellans, la comitiva seguia silenciosa: no s'oïa més que els gemecs ofegats dels parents i el xip-xap dels peus en la terra ensopada.

Rera les tanques baixes del cementiri brandaven lentament els xiprers obscurs; en el sòl encatifat d'herba, algunes creus de fusta podrida semblaven fer tentines; al peu d'un desmai, desquena a la renglera de nínxols humils, un vellet caragolava un cigarrot, guaitant tranquilament un llarg sot obert de tot just. La pluja omplia de clotets, com un pa de bresca, el munt de terra remoguda.

-Gracies a Déu!- grunyí el vellet amb mal humor, al veure entrar l'enterro. L'enterrador deixa la tauleta, hi posen al damunt la modesta caixa, botzinen una altra absoluta els capellans, i, encara amb la darrera paraula a la boca, giren la cara i filen diligents cap a la porta. El seguici els escarneix... Resten sols amb el mort l'enterrador i el vell del cigarrot...

Entraven tot just al poble els de l'enterro, quan els atraparen dos homes que venien corrent i amb el barret enfonsat fins a les orelles: l'un duia una tauleta amb el drap negre girat del revés, i l'altre, el vell, una aixada a la mà i un farcellet sota l'aixella. A dins del farcellet hi havia unes sabates noves i un mocador de pita.

En aquell sot del cementiri quedava, colgat a l'esbojarrada per quatre grapats de terra humida, una caixa negra entrebadada, al fons de la qual hi havia el cos, ert i tot regirat per les sacsejades, d'una pobra difunta en soleta de mitja i res en el cap esperrucat i verdejant.

NOVEL·LETA

La fàbrica d'en Banyoles se considerava com la més important de la comarca, i a l'hora de tancar era pròpiament una riuada de carn humana la que eixia de la immensa portalada, esbandint-se en braços i reguerons, per camins, prats i drecceres fins al poble veí i a les masies escampades dels voltants.

La fàbrica estava solament a uns set minuts curts del poble, del que pot dir-se era la principal nodrissa, ja que se n'hi havia endut tots els braços útils, per guanyar-se en ella el salari més segurament i descansada que estovant terrossos; car l'agricultura, practicada com en temps dels romans i per pagesos pobres i endarrerits, era l'únic element de vida del país, llevat de la fàbrica.

Aquesta sostenia a ses despeses, i per a servei dels obrers, metge, farmàcia (regentada per un practicant entès), casino i cooperativa, ben proveïda de tota mena d'articles. Per sa gran proximitat al poble, no s'havia fet la fàbrica nucli central de la colònia, i per això tots sos empleats, fora del sots-director o cap de quadres i el porter, en el poble residien; i, per no emmigranyar ni arruïnar el senyor Rector, se tenia generalment tancada la capella anexa al casal dels senyors; i, per no matar igualment

de gana els mestres públics, els Banyoles havien construït i regalat al Municipi escoles de planta i havien adjuntat als titulars, amb l'excusa d'alleugerir-los la feina, però en realitat per regir-los i ensinistrar-los més a la moderna, els professors que els havien semblat convenients.

Prop de la fàbrica, doncs, no s'hi veien més edificis que la casa dels senyors, en comunicació directa amb aquella per un gran pati i algunes dependències secundàries (entre les quals sobresortia un grill important de la farmàcia del poble, on se feien les primeres cures en cas d'accident, el xalet del cap de quadres, isolat i a cosa d'un tret de fona, i la caseta del Carolí, un pagès que havia deixat l'arada i els bous per fer el negoci de compra i venda de fustes.

El Carolí tenia mare, esposa i una nena. La mare curava de la casa; l'esposa, que havia sigut fabricant i tenia tirada al seu ofici, anava a la fàbrica fins quan ja havia pogut estar-se'n; i la nena, així que sortí de costura i malgrat l'esperança d'ésser una bona pubilleta, la ficaren a la fàbrica, també.

La caseta del Carolí, amb el seu hortet, estava situada a l'altra banda, tot just, de la gran horta dels senyors i separada d'ella per un estret corriol partioner. Així és que mare i filla, al plegar de la fàbrica, per tenir-ho més avinent, en comptes d'eixir per la portalada oficial, com l'allau dels treballadors, atravessaven el pati central, l'horta gran i pel portell forà entraven a l'hortet i a casa seva. Però s'esqueia sovint que, al passar pel pati, la mestressa, donya Mèncià, del balcó estant del menjador, cridava:

-Trinitat!

-Senyora !

-Puja, si et plau, que tinc de donar-te un recado...

Car els Carolins, de pares a fills, havien estat molt entrants en la casa Banyoles.

La mare del Carolí, que en sa juvenesa serví a Barcelona i era entesa en l'arranjament d'una casa, dirigia els dissabtes del casal i ajudava a Donya Mèncià a fer resolis i confitures, a espolsar i desar les robes d'hivern, a penjar i despenjar cortines, a fer la matança del porc... I, per sa banda, la jove, que sabia, altrament de la majoria de noies que anaven a la fàbrica, molt de cusir i un poc de tallar i brodar, repassava les bugades, marcava tovalloles i mocadors i feia els davantalets d'en Pasqualet, el futur mestre de la casa Banyoles; i fins el Carolí, si havia pogut posar jornalera a les terres i començar el negoci de les fustes, havia sigut mercès a les bestretes de Don Pasqual, que ja l'havia lliurat de la quinta i donat la mà en tota ocasió.

La filla del Carolí, la Nieves, i el senyoret del casal se portaven dos anys de diferència, i de menuts menuts havien estat junts, no sols en les hores dels jocs i corribandes, sinó durant molts àpats i a voltes fins en el llit. Car, així com la Nieves era una nena robusta, sencera, vermelleta de cara, riallera i amb gana per vendre, en Pasqualet era esprimatxat, romancer, enyoradís i llepafils; i, com que era fill únic i la mare tremolava de que se li pogués morir, tot li consentia.

-Trinitat -solia dir a l'altra mare: -fes-me pujar la nena: a veure si, veient-la menjar, el nostre postures s'empassa alguna cosa...

O bé, a entrada de fosc, enviava una minyona a cal Carolí per dir que no esperessin la Nieves, que el nen tenia por dels papus i volia que es quedés a dormir amb ell.

Aquesta estreta intimitat de la primera infància s'anà perllongant, amb els canvis naturals, fins que en Pasqualet tingué nou anys i els papàs l'enviaren a Barcelona, a casa els Babos per començar els estudis. La separació, amb tot, fou breu, car el nen sentí un enyorament tan gran, que se n'hi giraren palpitations, s'esgrogueí tot i tingueren de tornar-lo a la fàbrica per una llarga passada.

Arribà prop de migdia, i, després de la ruixada de manyagues maternals, fugí alienadament cap a l'horta, a esperar a la seva amigueta. Quan la veié saltar la tanca, venint de costura amb el cabasset a la mà, s'amagà darrera la parabanda de xiprers, per donar-li un esglai. Estava esblaimat d'emoció i el cor li esvoletegava dintre el pit com un aucellet ficat tot just a la gàbia. Ella, en canvi, s'acostava tota tranqüileta, roja com una pometa de Sant Joan, un mocador vell de llana entorxat al coll, un rull de cabells sobre la cella dreta. Al passar la palanqueta del regadiu, s'aturà. A un costat, una esmotxada de rega havia deixat escapar l'aigua, que de sempre formava com un bassiol enxarcat, on creixien llenties, es passejaven, a estrebades, els sastres dels recs, i fins, en certes èpoques, hi cantava una reineta. La nena s'ajupí, i després s'agenollà sobre la palanca. En Pasqualet endevinà de seguida el que anava a fer: amb la maneta dintre l'aigua i els dits encorbats, parar un parany als sastres esparveradissos, de llargues carnes filamentoses... Allò era, justament, el que feien cada dia amb ell, abans d'anar-se'n a Barcelona...

El nen no pogué aguantar-se més i sortí del seu amagatall. La Nieves sentí fressa i girà el cap. Al veure son companyò, de moment quedà erta, com ullpresa, però de seguit reaccionà, i, aixecant-se d'una revolada -a risc de tombar al clot el primer llibre, que balancejà, si cau o no cau, al caire de la palanca, -va llençar-se, esbojarrada, cap an ell. S'abraçaren estretament, i en Pasqualet, que era extremós i efusiu de mena, li omplí a volei, com un sembrador orat, tota la carona de petons sorollosos.

-Quan has vingut?... Per què has vingut?... Que aprenies?...Jo ja he passat tots els cartels i el qué es hablar...i faig una punta per una coixinera...

-I jo m'enyorava... Ves... Els Babos estan en l'aire en l'aire, més en l'aire que la golfada de casa, i, ves, puja i baixa cada dia més de trenta escalons. El metge va dir que me cansava massa i que me traguessen de Barcelona, i jo, vinga bleixar ben fort, cada vegada que venia, perquè me traguessen més aviat...

La nena se'l guaità amb uns grans ulls, paumada.

-No t'agradava, estar-te a Barcelona?

-No... És una casa fosca, fosca... Perquè el sol toqui a la cadenera l'han de traure al balcò... I el Babo sempre dorm, ves, i les ulleres li cauen sobre el diari...I la Baba sempre crida amb la minyona...I la minyona és bruta: quan ha de tastar l'olla, xarrupa la cullera, i, quan m'entra la llet, porta les mans untades i se les frega amb el davantal, ves...I la Baba les té fredes, fredes, les mans, i quan li faig l'amistat, me dóna un cop als llavis, així, com si no ho volgués...I sí, que ho vol: saps? Però, com que és tan seca, me fa mal, ves!...

I, feliç amb la llibertat, la claror i la companyia retrobades, el nen oblidà prompte el somni negre, i el petit cor avalotat moderà d'ell mateix son ritme... fins que, a la temporada vinent, fou de nou empresonat a casa els avis, i aleshores, sens contemplacions, retingut fins al terme del curs; per a retornar encara més golafre dels petons de l'amigueta, del guimbadejar per l'horta, del rodolar daltabaix de les palleres de cal Carolí, de mig partir sargantanes i d'inquietar la reineta del bassiol...

No cal dir que en Pasqualet i la Nieves s'estimaven de bona hora amb amor diferent de l'amor companyívol d'infants. La intimitat, interrompuda a lapses per les absències d'ell, se relligava amb motiu diferent i gust més saborós a cada retorn.

Ella ja anava a la fàbrica, i en ses formes d'efebus començava a preludiar la dona futura. Ell anava a l'Institut, i els primers pressentiments instintius i les primeres iniciacions dels companys aixecaren en sa precocitat de sensitiu xardorós les primeres malícies i els primers torbadors anhels. Ja no aimava els jocs a ple sol i la cacera de papallones; ja no esgotimava la parra ni posava vestits als gats... Preferia abscondir-se als ulls profans, somniant despert, i donar cita a l'amiga en la farmàcia o rera la capella, on mai s'hi veia una ànima. Ella acudia a tot arreu on li indicava l'amic amb plena i tranquil·la confiança. Ella no era vanament somniadora, i encara no sabia lo que fos l'estranyesa d'un calfred en ple dia ni el delectament de guaitar les estrelles de bella nit. En la fàbrica, treballava al costat de sa mare; fora de la fàbrica, ajudava a l'àvia per aprendre el trinc de la casa, i en els curts instants sobrers feia ganxet, regava les flors de l'hort, pentinava el gos d'aigües que li havia donat Donya Mèncica quan era petita; i a les vetlles sorgia els mitjons del pare i apedaçava la roba. Les nits les passava d'un son, estiradeta i quietona en son llet de monja, blanc com un lliri, sens que un surt li fes res saltar els membres ni un escatx de visió misteriosa creués per ella la foscor compacta. Contra les passivitats de sa normalitat sanitària i equilibrada, contra sa innocència hermètica i serena, neta d'angoixa i de sospita, s'estrellaren, durant molt temps, les maniobres equívocues d'ell per contaminar-la amb sos deliris, per empeltar-li sos íntims trasbalsaments. Sens una comprensió preparatòria que aplanés el camí, que empenyés en la davallada, l'adolescent se sentia lligat de peus i mans per tota mena de timideses, i sos petons, bo i caldejats pel foc interior, tenien sobre la galta vellutada de la mosseta totes les candideses d'afalacs fraternals.

Quan, al sortir de la fàbrica i despistant l'atenció distreta de la mare, que sempre li tenia feina preparada, la Nieves corria cap a la farmàcia solitària i el trobava an ell mústic, esblaimat i ullerós, li prenia el cap amb les dues mans i, festosa, amoixadora, li feia amb postureta, com quan eren petits:

-Què té, el maco? Que no es troba bé?...Que no ha berenat, avui?..

Ell volia preocupar-la, contestant amb evasives, adoptant actituds romàntiques, retenint-la pel cos i fent-la tremolar amb sos tremolors; però era debades. Ella no estava per raons i, amb sobtat impuls maternívol, l'amanyagava i l'amonestava, inquieta solament per la seva salut.

-Dolent!...No haver berenat! Tant de mal com et fa! ¡Ja té, raó, ja, la teva mamà, que et dóna gust fer-nos patir!... Ala, anem a dalt, que encara és hora...-Ell s'entossudia: »No volia moure's, no volia menjar, no tenia gana; s'estimava més estar-se allà amb ella, dir-li coses, moltes coses...» Però ella li fugia dels

dits com un aucell esquerp i tornava als cinc minuts amb una llesca de pa amb confitura o amb un tall de llonganissa... Ella mateixa el tallava a bocinets i els hi anava ficant a la boca un a un.

-Un altre, rei... Mira, ja s'acaba... No, no: si no en trauràs pas res: vull que tel mengis tot. Estigues quiet i obre la boqueta... ¡Ja veuras que contenta estarà, Donya Mènciac, quan li diga que has sigut bon minyó!...-I l'abraçava, l'acaronava, li deia coses xamoses... les mateixes que li havia dit la mare an ella quan era petita...

Però, quan ell arribà al quart any de batxillerat, canviaren les coses. La Nieves n'anava a complir quinze, i després d'una estirada tremenda (-Se la veu créixer de dia en dia! deia tothom, meravellat) quedà convertida, de nena que era, en una galant noia: ben plantada, de continent majestívol, reposat i desinvolt ensems, la pell d'una brunesa clara i transparent, acolorada en les pometes i en el penjant de les orelles, les faccions correctes i agraciades, els ulls grossos i plens de serenor, el cabell castany, rissós i esbu-lladís que, a contraclaror, la nimbava amb resplendors d'aram... De seguida tingué admiradors, i, abans de gaire, pretendents...

A fi de curs, quan arribà l'hereu de Barcelona, quedà amb la boca oberta. En la primera entrevista que tingueren a soles, ella li digué, esquivant amb delicadesa una abraçada ferma:

-Què no ho saps? El Ximitu, el fill de la Virondó, m'ha dit que m'estima, i vol que jo li prometi que, quan serem més grans, me casaré amb ell...

En Pasqualet sentí que una resplendor fulmínia l'abrigava tot; després, un riu desbordat de lava li abrusà el cor. L'estup de sorpresa, de gelosia, de rancúnia, de cobejança que el tempestejà furiosament, convertí en un instant el nen maliciosot i torturat en un home fet.

La mirà, fosc, amenaçdor, amb una mirada tota nova: una mirada imperativa de mascle agullonat.

Tu, al Ximitu?...Tu?...¡Digues-li que s'acosti!... Ni per ell ni per cap...¡Tu has d'ésser la meva dona!-I l'abraçada, viril, sencera, protectora, amb què va enllaçar-la, tingué l'aire resolut i solemne d'una presa de possessió.

Aquell dia van donar-se compte clar de que s'estimaven i de que quedaven promesos. En una de les converses futures, l'hereu marcà el límit del prometatge. -L'any vinent començo la carrera; quan l'acabi, ens casarem.

Però un dia Donya Mènciac, del balcó del menjador, veié que el Pasqualet i la Nieves es despedien donant-se les mans; frunzí les celles i cridà el seu fill. Quan el tingué en sa presència, murmurà severament. -He vist que donaves orga a la Nieves del Carolí, tractant-la com si fos una senyora... Fas mal fet: deixa-la estar, que ara no és pas una canalla; i aquestes mossetes, quan les hi diuen que són bufones, de seguida els puguen els fums al cap, i Déu sap el que maginen. El teu pare mai s'hi ha franquejat, amb les obreres de la fàbrica: per això té el majordom... Ell, «bon dia» i «bones tardes» i prou... Tu has de fer el mateix...

Per sa banda, la Trinitat no trigà a dir a sa filla: -Mira, Nieves, te tinc d'advertir que no vagis sempre amb el senyoret, com quan jugaveu a fet. Ja sé que tu ets un angelet de retaule, que no peques en mal, però els bordegassots la saben molt llarga, i la gent qui sap el que se'n pensaria, de tot això, més endavant: potser encar diria que te donem corda per les nostres conveniències, ¡Déu me perdò! Que la noia que es fa amb els que no són del seu braç, va a risc d'arreplegar una mala anomenada, i ¡jai del teu pare si mai li feien cap retret!...

El primer verí havia babejat en sos cors, i la necessitat de dissimular, a l'amargar-los-hi la joia pregona de la revelació, no féu altre que unir-los més estretament; i els juraments de mútua fidelitat reblaren la cadena forjada per la naturalesa.

El rotlle de festejadors creixia sempre entorn de la Nieves, i, cada volta que tornava de Barcelona el seu enamorat, n'hi trobava algun de nou; Això l'enferestia extraordinariament: tant més quan no podia revenjar-se ni esbravar-se d'altra manera que turmentant-la an ella. Però la filla del Carolí era duna seriesa perfecta.

-No t'he dit que series tu? Doncs tu seràs, i ningú més. ¿Què vols que se me'n doni, de tots els altres homes? -I, conseqüent amb sa formalitat, defugia tot lo possible anar a balls i fontades, no feia papereries de cap mena amb el jovent i tirava sempre enllà amb bona manya, però resoltament, tota proposta de matrimoni...

En aquestes, l'àvia s'havia ferit; i, com que, per a la Trinitat l'anar a la fàbrica era mitja vida, la noia es quedà a casa, reclosa com una mongeta. Fins que els festejadors, despitats, i els altres joves per solidaritat, començaren a tenir-la per orgullosa i apartar-se d'ella afectant menyspreu. Després algú

inicià que, si no feia cas dels obrers, era perquè picava més alt. Se referien al practicant de la farmàcia, que, sempre que ella anava a cercar alguna medicina per a làvia, li feia unes grans salemes. Més tard sospitaren les comares, bo i sens cap indici sòlid que fonamentés la suposança, que volia pescar el senyor mestre; puix, com no era de creure que una peça com la Nieves volgués ficar-se en un convent o quedar-se per vestir sants, no tenien altre remei que atribuir-li, davant sa manca de casera, algun ocult disseny. Mes dues soles persones no erraven la punteria: aquestes foren la mare i el metge.

Clarvident per llestesa natural i sotjadora per amorós interès, la Trinitat havia seguit amb temença l'evolució operada en sa filla, comprènent al capdavant, amb recòndit dolor, que l'instint l'havia advertit massa tard dels perills que entranyava la intimitat d'aquella amb el senyoret. Però era que la pobre mare creia que no es tractava sinò d'una il·lusiò infundada de sa filla i ignorava del tot les secretes entrevistes, les mútues confessions i promeses. Qui anava més ben orientat era el metge, el senyor Reguera.

El senyor Reguera era un home d'uns trenta cinc anys, fill d'un obrer torner. La vanitat paternal, mal aconsellada, l'havia ficat en la Universitat i fet fer, a empentes i rodolons, un carrer empedrada de suspensos i fornida d'humiliacions i fracassos més o menys dissimulats. Entre els companys se'l citava com estudiant curtet de natural i, demés, poc aplicat. Això féu que, una vegada amb la llicenciatura, no encertés a obrir-se camí i tingués de viure a costes del pare. Quan aquest morí, el jove Reguera se trobà en mig del carrer i, com se sol dir, amb la boca oberta. Passà aleshores una època de grans dificultats en què ni a força d'expedients de tota mena aconseguia tirar decorosament avant. Finalment, la casualitat d'una influència escadussera li facilità l'entrada en la fàbrica Banyoles. Conscient de ses facultats i de sos defectes i cansat de sofrir privacions, al veure el cel obert amb aquell càrrec, se proposà guardar-lo per la vida, defensant-lo, si calia, gelosament, amb totes les dents i totes les ungles. Mes en aquest món de mones no sempre n'hi ha prou amb la voluntat, per forta que sia i per enèrgicament que se desplegui. Als sants, bo i essent sants, el dimoni solia parar-los rateres per atrapar-los descuidats, i els sants, malgrat l'escut de la santedat, s'hi deixaven caure més d'una volta. No diguem, doncs, el que passaria amb els pobres pecadors. La ratera que havia de parar en Banyeta al senyor Reguera, fou la Nieves.

Ja s'és dit que l'àvia de cal Carolí s'havia ferit i que la néta l'aconduïa mentre la nora seguia treballant a la fàbrica. Una vegada al matí i una altra a la tarda, el senyor Reguera anava a veure la malalta; i, com això durà setmanes i la Nieves era una bella minyoneta i el senyor Reguera, com tot mortal, tenia son ànima en son animer, dia vingué en què el bon senyor se sentí fadat d'un dol·líssim fadament.

Bo i considerant-se molt per damunt dels obrers de la colònia, havia fallit com ells davant del bon pamet i dels gentils andamis de la filla del Carolí; i, no veient-se amb prou coratge per rompre l'encís, després de sostenir una breu lluita amb si mateix, se donà per vençut. No que an ell li fes una gran il·lusiò casar-se amb una obrereta, amb una noia senzilla i sens llustre; en sos somnis d'home vingut de poc i de solter definitivament aplaçat, hi havia voleiat, a hores perdudes, la imatge indeterminada, sens contorn precís, d'alguna filla de fabricant o de propietari conegut en la comarca, d'alguna senyoreta de llei i prossàpia que, a l'entroncar amb ell, l'auriolés i el reclavés, als ulls de tota la comarca, en el nou estament, tan fatigosament conquerit. Però, de repent, s'havia trobat amb la sorpresa de que la imatge vagarosa dels somnis s'havia concretat i definit, dins les celletes de son cervell, amb els trets fresquívols i escaients de la veïneta del casal. Aquella sorpresa tingué quelcom d'agre i desconcertant per al senyor Reguera, però l'impuls fou tan violent i atiadador que se sobreposà a tots els càlculs de la vanitat.

La Nieves bé valia una claudicació, tant més quan se deia que el Carolí havia aplegat ja, amb son negoci de fustes, picotins de pessetes.

Cert que no fóra un casament, aquell, de ringo-rango, però tampoc seria, al capdavant, cap grossa atzagaiada. Ja que el destí havia volgut que ell no pogués enfilarse fins a la muller ideal de sos somnis, el senyor Reguera se digué que no hi havia més problema que el d'enfilarse l'obrera fins an ell. El que aquesta no hagués fet cas dels que l'havien pretesa, no desanimà el metge: seria, com deien, que la xicota aspirava a quelcom millor; però, tractant-se de qui era molt superior a tot el que ella podia esperar, ja faria altra sonada. En conseqüència, el senyor Reguera s'inicià; mes, com ella se fes la desentesa, parlà clar de seguida, segur que seria acceptat a mans besades.

Mes la filla del Carolí entenia les coses altrament, i, així com no l'havien temptada les ofertes de sos iguals, tampoc la temptà la categoria de metgessa.

Son refús fou delicat i prudent, ple de regraciaments i cortesia, però així mateix ple de fermesa i decisió.

El galant va quedar-se veient visions; i, com estava empenyat de la noia fins al capdamunt, insistí

una i altra volta, oferí esperar tant com ella volgués, deixar-li fins anys de prova, per a veure si li naixia l'estimació que ella declarava amb lleialtat no sentir per ell... Però fou debades, car la Nieves permanesqué incommovible. Davant son fracàs, el senyor Reguera, acorat i despitat, recapacità. Tenia raó la gent del poble: allí hi havia gat amagat. Anà saltant de deducció en deducció per trobar la incògnita. ¿Que la damisel·la refusava els obres? Era que pretenia millor. Que refusava el millor? Era que mirava més en l'aire, encar. ¿Qui estava, en aquell lloc, més amunt que ell, que el metge?... Un nom resplendí, com si fos gravat amb caràcters de foc, en el cervell del senyor Reguera. En aquell punt una esgarrifança l'anguilejà per l'espina. Estaven a mitjans de curs: fins a l'estiu no podria sortir de dubtes; i resolgué esperar l'estiu amb paciència. Mes, en Banyeta estava a l'aguait, rient per sota el nas de les cabòries del senyor Reguera. I vet aquí que un dia li bufà a l'orella una inspiració de les seves. ¿Per què no aconseguir a males el que no se li volia concedir a bones? A casa el Carolí no hi havia, en l'hora que hi anava el senyor metge, altres persones que l'àvia, enllitegada, i la Nieves; la caseta no tenia més que un veí, i encar apartat, i de dies era un encert que passés gent per aquells volts, perquè tothom era al tros o a la fàbrica... Una tarda, a l'entrar a cal Carolí, el senyor Reguera tancà la porta amb clau, i, al baixar a rebre'l la noia com tenia per costum sempre que el sentia, se li tirà al damunt traïdorament, tractant de subjectar-la entre sos braços. Un crit ofegat s'escapa de la gola de la sorpresa, i no gosà repetir-lo més vibrant per no alarmar a la pobra àvia, que, així com així, tampoc podia baixar a socórrer-la. Lluitaren en silenci, ell esbufegant, ella alçapremada per l'ira i la basarda, que li centuplicaven les forces. A la fi, pagué descloure la tenalla d'ossos que la oprimia, i, amb un esforç suprem, se desempallegà del brètol, expulsant-lo de si amb violència. Rebatut, caigué de costat a terra, pesadament, com un sac de sorra molla, mentre ella, d'un salt de daina, se plantava a la porta i, girant la clau, fugia al carrer més de pressa que s'està per dir-ho. Panteixant i escabellada, mentre prenia alè i s'allisa-va el cabell, el veí en mig de l'entrada com estabornit, i després, aixecant-se lentament sobre un braç, palpar-se el muscle i el colze malmesos... De por que la casualitat portés per allí un caçador que pogués veure-la en aquell estat, tornà a entrar i, repta, encirada tot ella, en actitud greu de Nèmesis, estirà el braç i, sens dir paraula, signà al vençut durament la porta. Ell tremola-va tot com una gota d'argentiu... Fent una contracció dolorosa, se posà de genolls i, arrossegant, arrossegant, arribà fins prop d'ella. Tenia un aire lamentable de derrota i humiliació. Confegí penosament:

-No sé el que m'ha passat... Un mal punt... Perdoni'm! L'estimo tant, Nieves!...

Tenia la veu trencada, se li sentia d'un tros lluny el petament de dents.
Ella repetí, amb més altivesa encar, el gest implacable.

-Surti d'aquí de seguida i no posi més els peus en aquesta casa!

Ell veí en un moment, i amb por infinita que li acabà de desfigurar els trets, tot el que anava a venir: el descrèdit, el llençament de la fàbrica, la misèria altra volta ...S'humilià més i més... ajuntà les mans demanant clemència.

-No em perdi, no em perdi, per l'amor de Déu!... Estava boig... li juro!...Tingui compassió de mí!...

Ella també ho veí, el que anava a venir si treia aquell home com a un gos i el fet s'esbombava: de primer un gros escàndol i un trastorn terrible per a la mare; després, la malalta sens assistència; el pare, arborat, demanant comptes al miserable... Qui sap quin drama en porta...

Abrigà amb mirada de pregon menyspreu a l'home que tenia ridículament agenollat a sos peus.

-Me detinc pels altres, que no, per vostè... Posi's a to, i, quan l' no puga conèixer res, pugi.-I féu acció d'anar-se'n cap a l'escala; però ell l'agafà vivament per les faldilles.

-Nieves! Nieves!! Per la vida dels seus, no em comprometi... No en digui res a ningú... M'ho prometi!... Si vostè parla jo faré un dis- barat!

Estava blanc com l'ivori: plorava com un nen; els sanglots li ofegaven la veu.

L'ofesa sentí un esma de llàstima.

-Aixequi's- murmurà secament.

-Mho prometi, Nieves!... Sóc un desgraciat!...No em perdi, no em perdi!...

Callaré, però d'aquí ,endavant, fora que siga davant d'altres, no em diga mai més paraula.

En efecte: ningú hagué esment del que havia passat, i, poc a poquet, vingué l'estiu i, amb ell, altra vegada l'hereuet Banyoles, que ja semblava un home.

El senyor Regera vigilà i en mirades i somrisos no trigà a trobar la certesa que ses sospites eren ben

fundades.

En Pasqualet i la Nieves del Carolí estaven en intel·ligència, quin alcanç i caràcter veritable el gelós rebutjat no pogué determinar. Vet aquí l'obstacle! Per aquell mocós sens substància ni discerniment, que només pensaria divertir-se, ell, un home fet i dret, havia sofert el picot més terrible de la seva vida, i, el que era pitjor, havia perdut el goig i la tranquil·lilitat presents i futurs...Pel cervell del senyor Reguera ni hi passà la idea que l'hereuet Banyoles pogués casar-se amb la Nieves. Ell sabia prou i massa dels gatuperis que hi ha pel món i que no sempre els paratges on s'agavellen homes i dones resulten escoles de bons costums. Ell havia sentit dir de més d'un fabricant que era senyor feudal en sos dominis: un senyor feudal en ple abús de tots els mals usos de l'antigor, i pensà que l'hereuet Banyoles començava a pendre rera en el camp de ses futures hassanyes. Don Pasqual, segons veu unànime, era i havia sigut sempre d'una moralitat perfecta, però això no volia dir que el fill no trenqués la tradició, volant pel seu compte: tal feien preveure, per de prompte, els indicis. I, com aquell noi una hora o altra tenia de regnar allí, i proveir-li an ell la menjadora, fes el que fes, per al senyor Reguera sempre hauria estat ben fet, fora en aquell cas.

Tractant-se de la seva altívola estimada, el senyor Reguera se sentí capgirat: no hi valgué ni l'espectre de la fam en llunyania per a contenir-lo, ni la seva filosofia acomodaticia per a aconsellar-lo. En el dilema de tenir de resignar-se o lluitar, preferí la lluita, amb totes ses conseqüències. No podia, està clar, atacar obertament, a la descarada, perquè hauria estat la derrota a bestreta, però obraria subterràniament, a tall de taup... Que fer? ¿Denunciar al pare seriós i mirat el primerenc gallareig del fill? ¿Destorbar els plans d'aquest posant-se com l'àngel custodi que vetlla pel bon nom de la casa? Aquesta havia sigut sa primera idea, però hi renuncià de seguida. Per molta discreció que tingués Don Pasqual, un dia o altre hauria esment, l'hereuet, de la denúncia; i, com de la juvenesa és el pervindre i les primeres ofenses no es perdonen, el senyor Reguera podia tenir per segur que, així que el noi manés, perdria ell plaça i Nieves tot en un punt. Després de meditar-ho bé, decidí heure-se-les directament amb l'enemic; que així, almenys, podria saber del peu que coixejava i atacar-lo amb majors esperances d'èxit.

Tot discorrent com s'enginyaria, la casualitat vingué a oferir-li el punt d'apoi que li mancava. Un dia, tornant de passeig, collí una canya i amb el trempaplomes l'anà pelant i esporgant polidament. Rumia que rumiaràs en les seves coses, caminava d'esma i sens adonar-se del que feia. De sobte pegà una ensopegada i la petita fulla d'acer, ressaltant sobre la canya, li féu un tall al dit. La sang començà a rajar de la ferida, i cada gota que queia, plena, pesanta, sembolcallava en la pols del camí i feia com una boleta enfarinada. Algunes d'aquelles boletes eren tan perfectes que al senyor Reguera li feren l'efecte de píndoles de farmàcia. Estava a tocar la fàbrica; i al pensar farmàcia, el senyor Reguera pensà que podria posar-se al tall, que no volia acabar de rajar-li, una pinzellada de iode. La farmàcia tenia tres portes: una de gran, l'oficial, podriem dir-ne, que donava al pati, una altra de petita que donava a una quadra buida de la fàbrica vella, i, finalment, la terça, que posava aquella peça en comunicació amb una dels baixos del casal coneguda pel rebost dels cocis.

La porta que donava a la quadra buida, oberta, exclusivament per anar de la casa a la fàbrica sens travessar el pati, en dies de pluja, era una porteta vidriera aprofitada que es tancava amb baldons i pany de frare. Fora en cas d'accident, ningú anava a la farmàcia de la fàbrica, per servir-se tothom en la del poble, on hi havia el practicant; i quan s'hi anava, era sempre per la porta gran. An això es devia que en Pasqualet hagués triat de preferència aquell lloc quietós i oblidat per tenir ses entrevistes amb la Nieves. Aquesta, a l'hora de plegar, pretextant que havia de fer alguna compra, entrava a la fàbrica per advertir a sa mare que tornés a casa sens entretenir-se, i després, per corredors i dependències de poc trànsit, se dirigia a la quadra buida mentre ell se ficava a la farmàcia pel rebost dels cocis; i, com que ningú veia a l'un ni a l'altre, havien pogut guardar secretes fins aleshores les seves relacions.

Mes aquell dia, el senyor Reguera, per fer més dret, passà també per la quadra buida, i abans d'obrir la vidriera, mirant per encert a través dels vidres verdosos i entelats, descobrí, allà al fons de la farmàcia, l'enamorada parella, abstreta en engegada conversa. Retrocedí vivament, sens ésser vist, i anà a sucra-se el tall amb esperit de vi.

L'endemà mateix se féu trobadís amb l'hereu, i agafant-lo familiarment a bracet, li proposà fer un tomb fins a la Font Nova. L'estudiant se'l mirà, sorprès, però veié en la cara del metge una expressió tan particular de riallera i protectora confiança, que, sense saber per què, intrigat, el va seguir mansament. Parlaren estona, molt llarga estona.

El senyor Reguera li contà, a tall d'avís, son descobriment de la tarda anterior, i provocà de cop i volta, amb sa aparent lleialtat, la confessió desitjada. Després, afectant una indulgència discreta i cordial d'home de món, se cerciorà, per peces menudes, del caràcter que tenia aquell tracte; aconsellà al promès que si volia guardar-lo amagat, parés ment en el que feia; li féu prometre formalment que no diria un mot de la revelació a la Nieves.- Per no posar-la violenta, sap? tenint d'anar jo cada dia a casa

d'ella... -i, finalment, s'oferi en tot i per tot al futur senyor d'aquell reialme.

El primer pas estava donat, i d'aquell jorn endavant se veié sovint anar junts a passeig pels afores els dos joves i, malgrat la diferència d'anys, establir-se entre ells una estreta intimitat. No cal dir que el llaç únic i veritable d'aquella intimitat era l'estimada comú. En Pasqualet, joiós de poder-se donar tot a la confiança, en plena efusió de sa juvenesa vibrant i expansiva, parlava al nou amic ex abundantia cordis, no celant en lo més mínim actes, propòsits, anhels, fantasies... El senyor Reguera, a son torn, tot ho escoltava amb interès, tot ho aprovava amablement, i entretant, mantenint sempre a l'hereuet en una atmosfera de graduada llagoteria, anava deixant caure amb tacte i destresa, avui una, demà una altra, en aquell cor que s'obria de bat a bat, sens el més petit recel, llavors d'idees i sentiments que esperava veure-hi grifolar i granar quan l'hora fos. La Nieves digué una vegada amb tristesa al seu promès:

-Desenganya't: sóc massa poc, per tu, i no ho voldran mai, que ens casem...

Però en Pasqualet protestà vivament:

-El papà estima molt el teu pare...,i ell també va voler casar-s'hi amb la dona que li agradava...-I com la noia somrigués amb poca confiança, solia afegir, fosc, amb energia continguda:

-Ademés, que si em volien privar, també fóra igual, perquè me passaria del seu consentiment...

-Oh, no! Reina Santíssima!-feia la Nieves, alarmada. -Que potser te deseheretarien; i no vull que per mi perdis el que et pertany!...

-¿Què se me'n dóna dels diners ni de la fàbrica, si per tenir-los havia de renunciar a la felicitat? Tindrè la meua carrera i no hauré de menester a ningú per mantenir-te...-I repetia una i altra volta que es volia casar tan punt fos enginyer... Entretant, sentia fretura dels besos i abraçades de l'estimada. Mes aquesta, a mida que sanava fent gran shavia anat fent més mirada, més pudorosa.

Sa honestetat no era filla dun propòsit, sinó del natural; i cada cop que el promès, despitat, se queixava de lesquerpesa della amb el senyor Reguera, aquest sentia esvaniments de joia i calfreds de voluptat. Segur ja per aquella banda, satreví a aconsellar, amb rialleta de suficiència:

-No en faci cas...Totes són així... Quan pensen que les estimen, se fan valer... Si vostè no fos tant jovenet, si estigués més fred, si li fes compendre el favor que li fa mirantse-la, aleshores fóra ella la que li aniria al darrera...A les dones sha de saber manegar-les...

I en tantes ocasions apuntà, com accidentalment, aquell criteri del senyor Reguera, que a la fi va començar a destenyir sobre la rectitud ingènita de lenamorat. Les múrries, les facècies dels primers anys del batxillerat tornaren a contorbar les entrevistes de la parella, i les primeres nuvolades, positivament de mal averany, aparegueren en el firmament puríssim de llur amor.

-Si mestimessis bé, no em diries que no!...

-Si mhi estimessis tú, de bé, series el primer que voldries que tho digués...

Vingueren eleccions i es presentà per candidat un conegut de don Pascual, en oposició al que presentava el Govern de Madrid. La cosa anava prima entre els dos contricants i ningú hauria pogut predir de quin costat cauria la balança. En el perill, el candidat demanà adjutori a Don Pasqual, i Don Pascual, abocant en lurna la fàbrica en pes, decidí l'elecció en favor del seu conegut. Aquest, agraït, un cop hagué jurat el carrec, volgué anar a donar públicament les gràcies al seu protector. En la fàbrica s'aixecaren arcs de triomf, s'engarlandaren de flors les màquines, els obrers sortiren a esperar-lo, cantant i victorejant, bon tros fora del poble... Fou, en fi, una rebuda triomfal...

No que al fabricant li anés ni li vingués gran cosa en el resultat de l'elecció, però era bondadós amb sos obrers i sempre aprofitava l'ocasió d'ofedir-los algun esbargiment extraordinari que els fes menys feixuc i monòton el treball quotidià.

El diputat vingué acompanyat de sa filla i d'unes quantes persones més. La filla del diputat tenia divuit anys: un menys que la Nieves del Carolí. Era petita petita, rossa, bufoneta i delicada com una miniatura del segle divuitè.

En la taula, com era natural, estava col·locada al costat de l'hereuet; era coqueta i presumida, i durant tot el dinar posturejà amb son cavaller, fent-li prometre una i altra volta que l'aniria a veure quan tornés a Barcelona.

En Pasqualet, fins aleshores amb el cor enterament pres per son amor i sens gaire tracte social, era extremadament encongít amb tota dona que no fos la seva estimada, i en aquell dia solemnià féu un

paper tan poc lluit que la seva mare se'n donà mitja vergonya, i després, a soles, fins se cregué en el cas d'amonestar-lo dolçament.

-Has de ser més tret, fill meu, i aprendre de fer compliments... No semblava pas que estiguessis al costat d'una senyoreta de ciutat, sinó que anessis a confessar...

Per sa banda, el senyor Reguera també havia observat, i les mauleries de gateta de la barcelonina li havien obert l'enteniment. Un immens camp de maniobres s'estengué davant sa esperança revifada i compregué el partit que podria traure d'aquell auxiliar. Així és que, al parlar amb en Pasqualet, li va dir:

-Ala, ala, pollo, que ha fet conquesta! -I alabà desmesuradament la bellesa de la forastera i son aire distingit i l'instruïda que era i la gràcia: amb què deia fins la més petita cosa...

En Pasqualet, de fons, no donà cap importància als elogis del metge, i amb tot, aquell dia estigué com més displicent amb la seva amiga i reparà amb sorpresa que aquesta tenia el cabell més fosc que la filla del diputat i que no reia tant com ella.

El diputat s'havia descuidat en la fàbrica el bastó, i el senyor Reguera digué a Don Pasqual que ell tenia d'arribar-se a Barcelona i podria portar-l'hi. L'hi portà, en efecte; i com el diputat no es trobés a casa en aquell moment, el senyor Reguera demanà per saludar la senyoreta. La senyoreta anava tota blanca i amb cintes blau cel: ja no semblava una miniatura, sinó una fina i airosa pastoreta de Watteau. El senyor Reguera en quedà encantat per comte d'altri.

Parlaren del dia aquell, i el senyor Reguera féu a la senyoreta un brillant panegíric de l'hereuet, tal com l'havia fet, a l'hereuet, de la senyoreta, i s'assegurà an aquesta que en la fàbrica se recordaren molt della. Quan el senyor Reguera se'n volgué anar, la senyoreta prengué d'un vas un gran pom de roses magnífiques i les hi entregà dient-li:

-Per a la senyora Banyoles! -I, destriant-ne del pom una de petita i encesa com un cor, afegí, enrojolant lleument: -I aquesta per al meu veïnet de taula, com un record de nostra coneixença...

Retornat a la fàbrica, el senyor Reguera buscà de seguida al fill del mestre: aquest volia anar cap a cal Carolí (ara ja no es veien en la farmàcia -tant per l'avís del senyor Reguera com perquè a la noia no li era tan avinent com abans deixar a l'àvia -sinó pels volts de la casa d'ella); però el senyor Reguera se l'emportà a passeig, vulgues que no, i, posant-li la rosa al trauc, explicà, amb la salsa corresponent, meravelles de la pastoreta de Watteau.

-Ah, quina monada, si vostè hagués vista!... I que de seguit m'ha preguntat per vostè... Me sembla que, si a vostè li interessés, no hauria de fer més que allargar la mà; prou vaig conèixer-ho aquell dia... ¡Quina llàstima que ja estiga compromès!... -I com per ell sol, amb recança, afegí: -Aquesta sí que hauria fet lluir la casa Banyoles !...

Fins l'endemà en Pasqualet no veié la Nieves, en el bosquet de sobre el riu. Ell encara duia al trauc la rosa vermella; ella ho reparà de seguida.

-Que és, aquesta rosa?

Ell, confós, vacil·là: hauria dit la veritat, però li semblà que no era prou correcte.

-Ahir va donar-me-la el senyor Reguera... Ella, sorpresa, el mirà a les ninetes; ell baixà els parpres.

-Ai, ai! El senyor Reguera?...

-Si... d'un ram que va dur de Barcelona per a la mamà...

La Nieves era llesta i pressentí vagament quelcom del que passava. Son front clar i pur s'acolorí d'una veladura rosada que hi muntava sempre que rebia una viva impressió. Només digué:

-Tot ahir tarda vaig esperar-te...

-El senyor Reguera se m'endugué a passeig...

-Sempre el senyor Reguera! Ja te vaig dir que no te'n fiessis...

Ell mirà, distret, riu enllà.

-No sé per què...

-Perquè es un home de dues cares!- exclamà amb vivesa. Però de seguida afegí, atenuant: -Té un

mirar que no em fa goig...

-Mania que li tens...

Parlaren d'altres coses. Al despedir-se, ella, somrient, vergonyosa, per primera volta, féu a baixa veu:

-Dona'm aquesta rosa... -I allargà la mà cap al trau.

Ell se féu ràpidament enrera, posant-se fora de tret.

-Que no veus que està morta? Adéu!...Fins a demà... -I caminà de pressa, allunyant-se.

La Nieves romangué dreta, com una estàtua, durant un minut llarg. Al traspasar la llinda, li caigué a la mà una gota. Mirà enlaire. Tot estava sereníssim, i allà, en la llunyania, titil·lava, pàl·lid com una espurna d'or rebaixat, l'estel de la tarda. La gota caiguda en la mà de la Nieves era una llàgrima. Temps a venir, ne plorà moltes. En Pasqualet s'havia girat per a ella com una mitja. No que no lestimés. Ella ho veia clarament, que se l'estimava, que només de clavar-li ella la mirada el feia tremolar i perdre l'esma: però ell no se l'estimava com abans, amb aquella claredat, amb aquella senzillesa, amb aquella dolçor ingènua d'algun dia; ara la noia sentia entre ells un quelcom foraster, una influència maligna que ho entenebria tot, que omplia aquelles relacions de rampells, de fredors, de recriminacions, de malesvolences, inexplicables en bona lògica... «Es l'altre que es revenja...» -pensava la pobra xicota. I una i altra volta estava temptada de dir-li tot a l'estimat, d'obrir-li els ulls respecte al traïdor; però la detenia sempre la promesa feta de callar, el que podia ocórrer, el mateix silenci sospitós que havia guardat fins aleshores... En efecte: ¿com excusar-lo, aquell silenci que s'havia convertit per a ella en un parany que li privava tota defensa franca i airosa?

I, entretant, el verí anava fent la seva obra destructora en el cor de l'amic.

En Pasqualet fill fluctuava, ombrívol i aturmentat, entre dos corrents oposats. De bon principi, poc s'havia inquietat, en realitat, de les gràcies i babaroles de la barcelonina. Sentia, si, afalagat son amor propi, mes son cor, enamorat amb tot el foc i empena del primer amor, seguia fidel a la modesta obrera. Però més tard... més tard, compromès i arrossegat, gairebé, pel senyor Reguera, les primeres vegades, tingué d'acceptar forçosament els convits del papà, acompanyà la família a taula, al cine, a passeig, i a poc a poc, l'encís frèvol de la nova amigueta se li anà fent plaent... Potser no l'estimava amb amor d'home a dona, però l'entretenia, el delectava de manera absorbent la companyia d'ella... La senyoreta barcelonina manava sempre, sempre es feia obeir, com si ella fos reina i senyora entre vassalls, com si fos la clau central de l'univers: amb ell féu com amb tothom; mes, com ho feia gentilment, tot rient i jugant, ell no podia protestar ni rebel·lar-se contra l'esclavitud imposada, i també, de mica en mica, s'anava convertint, com tots els que la voltaven, en dòcil joguina d'ella. En comptats moments de concentració que li escaiguessen i, sobretot, a cada tornada de la fàbrica, al mirar amb sorpresa, tal com si fos una dona desconeguda, tal com si la veiés per primera volta, aquella criatura frèvola i insubstancial com un passarell, que a tall de nova gràcia se queixava a tot hora de mal de cap o mal d'estómac, d'avorrimet o de cansament, l'estudiant sentia una gran buidor en l'ànima i un desig vivíssim de fugir d'allí, de rompre aquell estrany encisament que semblava irreal, fill d'una figuració opressora de mal somni. I, com un conhort impensat, com un filtre deslliurador de ses potències segrestades, com una alenada d'aire fresc que li retornava els sentits, li rebrollaven davant dels ulls, amb sobtat relleu, els trets benamats de la Nieves, ses formes opulentes, riques de sanitat i fortalesa, sa austera però imposant majestat de Juno; i la set, el desig d'ella l'abusaren. En canvi, al reveure materialment l'obrero, quelcom de desencant, d'esfullament íntim, se barrejava també a sa alegria espontània i impulsiva.

Avesat ja als artificis i maules de la criatura que acabava de deixar, trobava excessivament nua d'ells a la Nieves i excessivament vulgar en sa senzillesa, de moviments ingràcils, de conversa monòtona, d'idees elementals i rutinàries; i ensems, massa dona, massa reverenda, massa poc festosa i insinuant, massa dura i inflexible a la càlida manyaga de sos dits nerviosos... I, de rebot, el passarell minúscul i ingràvid, la volva animada, planívola i volenterosa, voleiava en l'espai i, passant i traspasant entre ell i l'estimada, li enterbolia la imatge d'aquesta, l'allunyava, la repel·lia, a voltes...

En el divorci que s'anava accentuant, Mefist hi tenia la major part de culpa. Subtilment, solapadament, com un vent advers, empenyia la feble nau a la deriva. Avui un entreboc, demà un consell, demà passat una brometa, l'altre una observació aparentment fútil, havia anat transformant i, suplantant gustos, sentiments i idees de l'hereuet: havia bastit dins d'aquell esperit fluctuant un soli de magnificència per a la intrusa i havia posat despietadament de manifest, mirant-les amb cristall d'augment, quan no creant-les de soca i arrel amb quatre pinzellades ridiculitzadores, les deficiències de la pobra filla del Carolí; havia, finalment, insuflat en el cor enamorat desconfiances, recels, menyspreus, vanitats, exigències, altiveses... innúmeres causes de discrepància amb l'estimada.

-Bah!... Si tinc d'ésser-li franc, jo sempre en dubto una miqueta, d'aquestes follies de les dones del poble pels senyors... Quan va de sobre a sota o de tu a tu, es a dir, quan no s'hi va a guanyar res, sinó a empatar o a perdre, és únicament quan s'hi pot posar fe en els afectes... -Si s'hagués pogut casar amb l'altra, entre els cabals de vostè i la influència del sogre ¿què no n'hauria fet de la casa Banyoles? Ell senador, vostè diputat, serien els amos del país. Fora els entrebancs del Collet, que sempre han sigut el núvol més gros per al pervindre de la fàbrica, una carretera per migdia, quelcom rectificat el traçat del ferrocarril en projecte -que quan se disposa de vots i de diners, a Madrid es consegueix qualsevol cosa, -i la fàbrica en situació més aventatjosa que totes les altres, no havia de témer mai una competència formal...

-¡Per l'amor de Déu, Pasqualet, no sigui tan innocent! ¿Com vol que no es faci la melindrosa, si en la resistència li va el triomf? ¡La saben molt llarga, aquestes santetes camperoles! Amb la seva virtut inexpugnable mantenen abrandat el desig del sitiador i no s'entreguen fins i tant que l'altre ja ho ha fet; és a dir, fins que envia per endavant a la fortalesa l'acta matrimonial... Ah! ¡Ja la voldria veure, la nostra Lucrècia, ara tan tivadeta, el dia que perdés tota esperança d'ésser la senyora Banyoles! Aleshores, com la virtut ja no podria adobar-hi res, veuria quina pressa es donaria a venir-li a oferir ella mateixa el que ara tant li fa gruar... I, si no, faci la prova: casis, i mho sabrà dir!...

En Pasqualet ja havia acabat la carrera: ja era enginyer... La Nieves encar servava una darrera esperança: encar volia fer-se la il·lusió de creure que tocaven a la fi les seves tortures. En Pasqualet sempre li havia dit que així que acabés la carrera, parlaria del casament als papàs... Passà un mes, en passaren dos i no en parlà als papàs ni a la Nieves. En canvi, veus volants, que no se sabia on havien pescat la referència, començaren a dir que tenia relacions formals a Barcelona. En Pasqualet, burxat per la Nieves, ho negà, esquerp i malhumorat, però Donya Mèncià se mostrà molt cofoia del bum-bum, i el senyor Reguera, sens dir res per clar, amb una rialleta de discreta intel·ligència, semblava confirmar-ho. Un dia que va anar a Barcelona, portà, al tornar, un gran nova: i aquesta, sí, absolutament certa. Estava acabant-se la senyera! Això de la senyera era assumpte que venia de lluny. Ja hem dit que els obrers havien anat a rebre el diputat, cantant; el diputat, per afalagar-los, els digué que cantaven molt bé; ells l'assabentaren que estaven preparant-se per fer un orfeó, i el diputat els va prometre que si el feien els regalarà la senyera. L'orfeó va organitzar-se i el diputat envià a dir que compliria sa promesa: que regalarà la senyera i ell mateix aniria a portar-los-la. Aleshores el senyor Banyoles declarà, a son torn, que, quan el diputat hi tornés, farien una festa esplèndida, més esplèndida, encar, que la passada. El portador de tots aquells missatges era el senyor metge, el qual reservava, fins l'hora oportuna, un gros secret que tancava tot allò. El secret era que la senyera havia sigui brodada per les pròpies mans de la filla del diputat. Temptada per la posició ferma dels Banyoles i animada pel beneplàcit tàcit del papà, la gateta havia fet també sos plans i pres les seves mides; però en Pasqualet era d'una irresolució desesperant, i, malgrat fer tots els aires d'estimar-la, mai més s'acabava de declarar: calia, doncs, estimular-lo, de tant en tant, amb cops d'efecte que l'anessen compromentent davant del públic i el duguessen, com de la mà, a l'anhelat prometatge. Allò de la senyera era un d'aquells cops. I la noia, fent al senyor Reguera confident únic de la sorpresa que preparava, li pregà que no en digués res a ningú fins el dia de la festa. Però una desgràcia imprevista havia de precipitar els esdeveniments. Un atac d'embolia, ferint de ple a donya Mèncià, se l'endugué en poques hores.

El que havia d'ésser jorn de gaudi i alegria, fou jorn de dol i llàgrimes. L'orfeó que devia estrenar-se amb una cantata al·lusiva, per anar a rebre el diputat i sa filla, assajà a tota pressa composicions adequades i s'estrenà en els funerals de la mestressa. També s'estrenà la senyera. L'havien portada el donant i l'autora, tots endolats, i al fer-ne remesa als orfeonistes, capçada per un gran llaç de glassa negra, la donzella havia estret efusivament la mà de l'hereuet i havia sil·labejat amb tendresa:

-Vaig brodar-la pensant en vostè i és la millor corona que puc oferir, com testimoni del meu respecte, a la memòria de sa pobra mamà, que al cel siga!

En Pasqualet, emocionat, els ulls en aigua, no trobant paraules per a contestar, va inclinar-se i besà la mà de la senyoreta. L'escena tenia lloc en el pati gran de la fàbrica, ple d'obrers i obreres. Entre aquestes hi havia la Trinitat i sa filla. A l'adonar-se de l'acció de l'hereu, la primera sentí en són cor un moviment de joia i donà gràcies a Déu, car li semblà que començava la deslliurança de la pubilleta; més aquesta cregué que en aquell punt el món finava: tot se li féu fosc, les cames li falliren i amb una mica més, dóna un espectacle al davant de tothom. Mefist, que des del nucli central de personatges la seguia astutament de cua d'ull, somrigué amb un somris de cruel complacència.

El diputat i sa filla, severament endolats, com si fossin ja de la família, van fer el dol junt amb aquesta i la dependència superior de la fàbrica. No s'havia creuat una sola paraula formal entre els Banyoles i els barcelonins, i, amb tot, ningú dubtà aquell dia que era imminent una estreta unió entre ells.

En el recò més fosc de la capella, la Nieves, eixuts els ulls, la cara terriblement pàl·lida, amb l'aire greu que li donava la desfeta de totes ses il·lusions, l'íntima tragèdia que li esclava el cor, pensava amb

Donya Mència: hi pensava amb rencor, amb un impuls d'amenaça i revenja que no havia de tenir terme. Son instint, en tal hora agut i desemboirat de tota mena de calimes, li deia que la morta tenia la culpa, allà, en el fons del fons, de tot el que havia passat i dels esdeveniments que s'apropaven: ella, amb la primera admonició, havia fulminat l'interdicte: en ella sentia en Pasqualet l'oposició irreductible que sa feblesa de caràcter no li havia permès afrontar a son temps; ella, amb sa benvolença de darrera hora pel nou amor, havia empès i sancionat la traïdoria... La Nieves no pogué resar ni un sol parenostre per aquella ànima que se li havia mostrat com enemiga.

Deixà passar un mes. A pretext del dol, en Pasqualet no es movia de casa i esquivava les entrevistes amb sa promesa. Mes aquesta encara tenia sa paraula. Decidida a acabar d'una vegada amb aquell estat de coses, puix no era amiga de situacions ambigües, ella l'emprenqué un dia en mig del pati, a la descarada, no important-li ja qui pogués veure-la o deixar-la de veure.

-Escolta, Pasqualet...

-Dispensa, Nieves... En aquest moment... el papà m'espera...

-No: prou ho saps que no t'espera ningú, però és que te dónes vergonya d'estar al meu davant, perquè... perquè menganyes...

Ell protestà, cap cot, sens calor.

-I ara! A què ve, això? ¡Te tornes més estranya!...

Ella somrigué amb amargor.

-No m'ho vulgues negar! ¿Te creus que no he vist totes les maniobres amb l'altra?

-Són manies teves... Estàs engelosida: vet-ho-aquí.

-Digues-me que és sens motiu.

-Està clar, dona!...

-Jura-m'ho!

Ell vacil·là: finalment pronuncià amb esforç:

-Te juro que... que no li he dit res.

-Aleshores... no tens impediment per complir la paraula que em vas donar. Acabada la carrera, morta, Déu la perdò! la teva mamà...

-Nieves!

-Infeliç! ¿Creies que jo no ho veia que ella no em volia ni em voldria mai i que tu no tenies coratge per contradir-la? Però ara és altra cosa. Tu mateix ho vas dir: el teu papà va voler casar-se a gust: no et privarà pas que tu t'hi casis...

Ell baixà el cap.

-Naturalment, però ara... el dol...

-Assenyalem una fecha... D'aquí a un any, d'aquí a dos... El dia que tu vulgues, però que jo sàpiga quelcom de cert.

-És imposible, Nieves... Les circumstàncies...la...la...

-Al cap som, Pasqualet... T'he donat tota la meva joventut, totes les meves esperances, i vull saber per a què te les he donades...

L'hereu se passà la mà pel front; suava d'angúnia. Després tartamudejà:

-Tinc de completar els meus estudis...D'aquí a uns dies... potser... potser demà mateix marxaré a Alemanya... Després, quan torni... podrem... parlar...

Ella l'esguardà, atònita.

-A Alemanya? Mai n'havies resat, d'anar a Alemanya! I... quant t'hi estaràs?

Ell vacil·là novament.

-No sé... dèpen de...

Ella, resolta, severa, estirant-se de tota sa estatura li posà la mà damunt del braç i féu, sens deixar-lo acabar.

-Prou, Pasqualet! No t'escarrassis...¡Massa que ho entenc tot! Te'n vas per fugir de mi... perquè et fa escrípol trencar-me cara a cara la paraula...

Ell sentí que la sang li feia un tomb violent per tot el cos.

-Nieves...-començà anhelós.

Ella esperà àvidament amb tota l'ànima abocada a les ninetes.

Si perd les esperances, ella serà la primera de venir-li al darrera... I, si no, faci la prova...

Al passar-li pel cervell el pensament roí, les sangs se li aplacaren repentinament, la veu se li fongué, l'expressió devingué gelada...

La Nieves, aparentment serena, murmurà amb lentitud, remarcant les paraules:

-Para ment, Pasqualet, que em deixes en llibertat i que un dia no te'n penedeixis!

Esperà, encar... Veié que els dits d'en Pasqualet s'agitaven espasmòdicament, com si estigués picat per la taràntula, però sos llavis romangueren closos. Passà un minut que, en l'ordre espiritual, tingué una durada de setmanes. L'hereu Banyoles, en aquell minut, se veié en ple Congrés, defensant la rectificació del traçat del ferrocarril...

La Nieves girà l'esquena, travessà el pati i eixí de la fàbrica.

Al cap de quatre dies, l'hereu marxava a Alemanya, deixant desconsideradament a Don Pasqual abandonat a totes les desolacions de sa viduïtat.

Passà cap a un any més. El pare va escriure al fill que calia fer les misses de cap d'any per Donya Mèncià, que suposava que ell, en Pasqualet, vindria per assistir-hi, i que, al contestar-li, li digués que era el que pensava fer després. La imatge de la Nieves, en actitud greu de Nèmesis, omplenava, durant tota la nit, les ombres del desvetllament, en front del llit de l'enginyer. L'endemà, aquest va escriure a son pare: Papà estimat: T'enyoro de tot cor i espero amb golafreria anar a donar-te una abraçada i resar amb tu per l'etern repòs de la pobre Mamà. Me preguntes què penso fer després. Ai, papa! Me dol tenir de dir-t'ho; però és forçós que després retorni aquí, perquè estic empantanegat en uns experiments interessantíssims que seran de gran profit (almenys així ho espero), per a la nostra indústria, però que m'absorbiran durant mesos, encar...» Arribà a la fàbrica la nit abans de l'aniversari, i l'endemà, sortint de les misses, parlà de marxar el dia següent. Don Pasqual, evitant-li la mirada, li digué aleshores: -Fill meu, te prego que esperis un parell de dies més... Com me sentia tan sol i no vull perjudicar-te en tos estudis, he resolt tornar a casar-me i voldria que tu em servissis de testimoni...

Quan el fill, dolorosament meravellat, preguntà qui era l'elegida, el pare contestà evasivament:

-Una antiga obrera de la fàbrica... -I eixí de l'habitació.

L'endemà se celebrà la boda, amb senzillesa i serietat, en la capella de la fàbrica. Ningú n'havia olorat res fins aquell moment, per haver tingut lloc els tràmits preliminars en la major reserva. Hi assistiren només les dues famílies, actuant de testimonis, per part de Don Pasqual, en Pasqualet i el senyor Reguera. La núvia, modesta i pudorosa, durant tota la cerimònia no aixecà els ulls d'en terra. Ella fou la que rebutjà per a cambra de noces la sumptuosa que havia pertangut al matrimoni, en vida de Donya Mèncià, preferint una de clara i assolellada del segon pis. Aquella cambra queia sobre per sobre de la d'en Pasqualet, i unes hores després, aquest confessava al metge que, de tot, de tot, el que més l'havia fet patir, havia sigut el sentir sobre son cap el soroll de les botes al caure en la catifa. Han passat més anys, encar. L'hereu Banyoles, acabats sos estudis en Alemanya, va casar-se amb la filla del diputat, i és ell el que llueix ara la investidura del sogre i el que ha aconseguit la carretera de migdia i la rectificació del traçat del ferrocarril. Però el ferrocarril Déu sap quan se farà, i els entrebancs del Collet segueixen essent la perpètua amenaça de la fàbrica.

Al casar-se, Don Pasqual volia cedir-li tot el primer pis de la casa, però en Pasqualet contestà resolutament que no ho volia; i, amb l'excusa de que ara ell dirigiria personalment la fàbrica, acomodà en el poble el sots-director i se n'anà a viure en el xalet que aquell ocupava. Aima viure isolat, tant més quan la seva esposa, el passarell minúscul, esta molt delicada de salut; té el païdor malmès i una operació cruenta en les entranyes l'ha deixada eixorca per a la vida.

En canvi Don Pasqual té dues criatures com dos sols: un nen i una nena. Els diumenges, quan van a missa al poble, la muller donant filialment el braç a son marit, perquè a Don Pasqual ja comencen a flaquejar-li les cames, han de passar necessàriament davant del xalet del director, i des de l'estudi a planta baixa, on passa, treballant, encegat, totes les hores que no és a les quadres, aquell no pot deixar de reparar que el nen, son germanet, se retira extraordinàriament an ell i que la nena és la mateixa estampa de la Nieves quan anava a costura i empaitava els sastres dels recs en el bassiol de l'horta. Aleshores se'n va a l'altre cap de taula i reprèn el treball amb més fúria que mai. I, al veure'l tan adalerat, els obrers de la fàbrica li diuen afectuosament:

-A Maria, senyoret!;Reposi una miqueta que així, com així, tampoc se n'ho ha d'endur a l'altre món! I ¿sap que aconseguix amb tant de treballar? ;Doncs que als seus anys sembla vostè més vell que Don Pasqual!

En efecte: l'hereu Banyoles té tot el cabell blanc i el pit se li ensota un poc més cada dia. El pare, embotornat en sa felicitat, és l'únic que no se n'adona.

SUBSTITUCIÒ

S'havien casat les noies, l'una darrera l'altra, en menys d'un any, i, quan no quedava en la casa més dona que la mare per a dur tot el pes de l'escarràs, una pulmonia, arreplegada al sortir calenta del forn per arreglar els nodrissos, donà compte d'ella en no més d'una vuitava de malaltia.

Enseboliren-la en el cementiri llunyà del poblet veí i, de tornada a casa, després de l'enterrament, amb les orelles encara plenes de les fúnebres cantòries dels capellans, el cor serrat per l'amarg sentiment de sa viudesa i els ulls vermells com un perdigot novell, el pare s'assequé en l'escó de vora el foc i cridà els fills a son entorn. Aquests s'assequeren en els escambells i cadires baixes, deixant un passadís per on pogués transitar de la llar a la taula la noia gran, que anava pel sopar, i esperaren que enraonés el pare.

Tenia, aquest, el cap baix i les llàgrimes li perlejaven en un recó dels ulls.

La noia gran, guaitant-se'l d'esquitllentes, sentia que li muntava el plor a la gola, ennuegant-la, i els nois es mossegaven els llavis sense parar.

A la fi el pare, llevant-se la barretina i donant-hi tombs entre les mans, murmurà amb veu commosa:

-Ja ho veieu, fills meus, quina desgràcia!...

No pogué seguir: un esclat de sanglots li trencà la paraula.

Els sanglots de tots els fills li respongueren a la una i algunes mans s'allargaren trèmulament, indecisament cap a ell, amb un aire de donar-li el socors filial en aquell trànsit.

-Pare!...

El pare rodà el cap desesperançadament.

-Mai, mai més me'n podré aconhortar, fills meus!... -exclamà com per a donar contesta a les amoroses actituds: -aquest cop de destrat a la vellesa en mata per arreu... Perdre la companyia de la dona és perdre-ho tot en el món...

-Pare -digué la noia, eixugant-se els ulls amb el revés de la mà: -us queden els fills... els fills i la casa...

-Ja ho sé, noia, ja ho sé... i és per això que hem de parlar... Si jo fos sol, no passaria tanta pena; pel que ha de durar!... Mes, ara...tu te n'auràs d'anar a casa teva d'aquí a una vuitava, d'aquí a una quinzena tot lo més, que tens la sega a sobre... La petita està lluny i als últims dies... Quedem aquests i jo com albat sense guiatge i amb el tràfec de tot...i això no pot ésser. Cal dona a casa.

L'hereu baixà el cap, i el front, marcit de malaltís, se li esblaimà lleument.

El pare encanyonà i reprengué amb una veu més esfumada:

-Per això us he cridat, per pendre consell... Cada u que hi diga la seva...

Mes tothom callà. El pare aixecà els ulls i passejà una llarga mirada sobre els caps sotmesos de sos fills. Després afegí:

-Potser se podria pendre una criada...

Un lleu gest negatiu de tots seguí a aquelles paraules vacil·lants.

-...Però són tan barrim-barrams les joves i tan xacroses les velles, que... I, de més a més, confiar la clau de tots els possibles a gent forana...

Aquesta volta el gest dels fills fou tot aprovador.

-Veig que penseu com jo... Així, no hi ha més que un remei... Algú s'ha de casar...

Totes les mirades convergiren cap a l'hereu.

El pare hi assentí.

-Sí, perquè no m'especta pas fer-ho, a mi... I tampoc és just que ho faci el mitjancer, si un dia o altre se n'ha d'anar de la casa...

L'hereu féu un bleix profund i digué lentament:

-Esta bé: me casaré... Digueu-me amb qui... -Això tu, fill meu...
Tria la que et sembli; prou saps el que ens convé...

L'hereu, abatut, girà el cap d'una banda a l'altra.

-No, no; a mi tant me fa... la que us vinga bé...

Ho escatiren entre tots, dient noms i sospesant aventatges, i abans de sopar se decidiren, amb aprovació general, per una parenta joveneta que vivia en un mas d'un altre terme, a quatre hores lluny. Feia uns anys que no l'havien vista, mes ja devia ésser tota una dona, per la mida que duia, i venia de bona regàlia.

Passats els vuit dies el pare va anar a emparaular-la i quedaren concerts amb la família d'ella.

El diumenge vinent l'aniria a veure l'hereu.

Aquest, a la baixa hora, agafà les anguileres i se n'anà cap a l'agulla, Mai s'havia sentit tan trist com aquell dia i respirava amb la dificultat de quan havia de venir una tempesta.

Ell veia que a casa seva tenien raó, que els convenia una dona, però no se sentia prou fort per a casar-se, ell que no havia pogut fer mai la joventut, que no havia pogut ballar, que no havia pogut córrer, que no podia tragar els sacs de blat escales amunt, que cada quatre mesos havia de pendre medicines, que tan tost feia un pas més de pressa que l'altre ja esbufegava, i que amb el més petit disgust s'endarreria de salut per anys... I, de més a més, recordava el consell del metge:

-Tu, noi: seny, força seny. No te'n descuidis: sinó, te'n penediries... Tens el cor més flac del que et penses.

Però era l'hereu... i, si ell no es casava, se casaria el segon i ocuparia el seu lloc... Perquè ja ho havia dit son pare; no era pas just que l'altre treballés i portés tot el càrrec de la casa si després se n'havia d'anar... I, si no se n'anava, ell, el gran, perdria tots el drets, i sol i sense salut, a la vellesa no seria més que una nosa... Perquè, treballar fort, prou que es coneixia que no podria mai... Li calia ésser hereu, li calia casar-se...

El diumenge vinent se n'arribà a la carretera i prengué la tartana de l'ordinari que passava, camí de la ciutat, a un quart de casa d'ella, de la promesa.

Quan aquesta li eixí a l'encontre, banda avall de l'era, l'hereu quedà sobtat.

Amb els anys que no l'havia vista s'hi investí una mossassa que feia goig. Era tan alta com ell i amb la pell de cara i braços blanca i rosada com si mai l'hagués vista el sol. Tenia els ulls verds i la mirada dolça, i els cabells rossos, partits en clenxa, li feien un gran monyo sobre el clatell. La veu era clara i alegre com una veu de criatura; sos posats, de minyona honesta; i anava neta i endreçada com una noia de vila...

Entraren al mas per conversar un mica amb els pares, i després, ja sols, a tall de promesos, se n'anaren a donar un tomb per fora.

Ella li ensenyà l'hort, li explicà que tenia deu menes de clavellines, l'acompanyà a les feixes, on la darrera riuada els havia pres mitja vessana de terra...

Quan, cap a mitja tarda, el pare d'ella l'acompanyà fins allà on passava l'ordinari, l'hereu tenia el cor més tranquil que a l'arribada, i fins la pell de son front mústic de malaltís semblava haver-se-li estirat i enfresqueït.

A l'arribar a casa seva, el pare, una mica temerós, va preguntar-li:

I bé, noi, què te n'ha semblat? L'hereu, tot animat, respongué:

-Que farem bon cop, pare...

El pare ajuntà les mans i aixecà els ulls al cel; després se n'anà de pressa cap a la cort, a donar el pinso al bestiar, per què el fill no li veiés les llàgrimes... Se recordava de la seva dona.

El diumenge vinent i l'altre i l'altre, l'hereu tornà a veure sa promesa. Ella ja no l'esperava banda avall de l'era, sinó que anava bon tros més enllà, fins prop d'on el deixava l'ordinari. Hi venia tota roja, entresuada, i al veure'l reia, ensenyant unes dents com de pisa fina.

Un dia estava tan acalorada que ell li proposà de seure una estona sota un tamariu, i seguiren.

Fins que es casés, tenia els diumenges lliures, puix la mare se li cuidava del dinar perquè ella pogués enraonar amb son promès. I aquell dia, tot enraonant, ella es ventava amb el davantal, i a cada cop de corn, l'hereu sentia un escampament de flaire que no havia sentit mai encara; i mirà les orelles de sa promesa i les trobà ben fetes i s'adonà que, parlant, treia sempre una punteta de llengua i la passava ràpidament pels llavis, remullant-los, i que, al fer-ho, els llavis li quedaven vermells talment com si la saliva fos sang pura.

Arribaren al mas a punt de parar taula, i ella, tota riolera, li féu estirar les estovalles i ell li portà el plat i les culleres; i, en havent dinat, anaren a collir pèsols a l'hort i ella mullà una fulla de card i, tot de cop, quan més distret estava ell mirant-se-la, li arruixà tota la cara... Ell sentí com un ressalt d'una cosa viva dins del pit, el ferí un llampec de delícia ubriagadora i el rostre va enrogir-se-li com si li haguessin donat una bufetada.

Havent berenat, s'acomiadà dels pares i se n'anaren cap a la carretera. A mig camí, com ell retardés el pas, ella li preguntà, estranyada:

-Que estàs cansat?...

-No... però tindrem temperi...

Com ho coneixes? -preguntà ella, sorpresa, veient el cel blau i net com un ull d'àngel.

-Perquè tinc tapament...

I la promesa veié que el rostre de l'hereu estava esblaimat i com més mústic i revellit que de costum. Amb gran estranyesa d'ell no hi hagué titlla de núvol fins a la nit, i aquesta s'estengué sobre la terra com un mantell de seda blava tot brodat de besllums i fosforescències.

Per primera vegada el pronòstic del tapament i angoixa havia fallit, però l'hereu estava alegre i en tot el sopar no parlà més que de la promesa, de les dites de sa promesa, dels pèsols que havien collit amb sa promesa... Tan sols se reservà per ell la remullada deliciosa i celles onades de flaire de sota el tamariu. A son instint d'enamorat li hauria semblat una profanació fer-ne part als altres.

-I les robes, com van? -preguntà el pare, content de l'animació de l'hereu.

-Enllestint-se, enllestint-se... Aviat li duran la calaixera i tot estarà a punt per quan arribi la llicència...

-Millor perquè el segar...

-Home, no us espanteu, que pel segar ja tindreu jove... -I somrigué, feliç, com mai havia somrigut en sa vida.

Mes la tempesta pressentida vingué, sols que amb vuit dies d'endarreriment.

Al matí no en feia gens de cara, d'haver-hi mudança de temps; tant, que l'hereu sortí de casa sols amb la verga a la mà i el mocador de pita al coll.

-No t'afogues, tan tapat? -preguntà ella. -Mira: jo no puc dur-hi res, al coll! -I per sota el mocador, posat tot curt, li ensenyà el sac escollarat i la carn, blanca, blanca, de l'arrencament fins a l'orella.

-Oh, tu! Com que el tens bonic, el coll, ja pots ensenyar-lo! -exclamà l'hereu; i rompé a riure, tot

meravellat ell mateix aquella broma que acabava de fer. Després, com si li vingués un truble de paraules, se posà a enraonar, a enraonar, tractant, amb volubilitat, de moltes coses: de les cries que tenien a casa seva, de les anguiles que pescava els dies de festa, abans de festejar, del vestit nou que li feia el sastre de la vila, de les arracades que anirien a comprar amb ella a la ciutat el dijous vinent...

-Com les voldràs? ¿amb pedres verdes o vermelles?...

Ella baixà el cap tota sufocada i respongué modestament:

-No sé...com tu vulguis. De la manera que costin més pocs diners...

Ell se parà en sec, contemplant-la encisat; després murmurà tot commòs i agraït:

-Quina alegria que tindrà el pare, quan jo li diga que m'has respost això!... Tu si que fas per casa! I afegí tendrament: -Però aquestes coses se compren un cop a la vida i s'han de fer ben fetes... Duro més, duro menos... Ja ens rescabalarem, si Déu ens dóna salut... Mentrestant, tot el que convinga vull que siga ben bé al teu gust...

I com ella tornés a caminar, amb els ulls en terra, ell barbotà de cop:

-Ja voldria ésser-ho de casat. I tu?...

Ella vingué com una cirera i girà la cara cap a l'espessor del marge.

-I ara!... -féu dolçament. -Què vols que et diga?...Aquestes coses... no es pregunten.

Ell, en un rampell, li prengué la mà que ella duia penjant i l'apretà contra son pit.

En aquell punt, una espessa nuvolada tapà el sol...

Arribaren al mas amb el pas viu i mirant sovint al cel: aquest era tot fosc de la banda de ponent, com si hagués rebut una gran patacada; sobre migdia aquella negror ja en cobria més de la meitat i començava a gotallejar rabent, rabent. A cosa de dues hores esclatà la tamborinada furiosa. Trons, pluja, llampecs a dojo, i, per fi de festa, la grossa: una pedregada com de confits, d'avellanes, de nous... I, en mig de la fosca repentina i quasi completa, del rebombori de sorolls aplegats, del zig-zag mirolejant dels llampecs, tota la gent del mas abocada a les finestres ajustades, amb el rostre espaumat i les mans al cap.

Així que el temps s'aclarí una mica, l'hereu parlà de tornar-se'n; li deien que es quedés, que fes nit allà... Va refusar. No podia ésser: primerament, que a casa seva passarien ànsia; després, que l'endemà havien de dur l'euga a fira i se n'hi havien d'anar dos i quedar-se l'altre per la feina. Bé massa que ja s'havia retrassat i hauria d'apretar el pas per arribar amb temps a l'ordinari...

Li donaren un paraigua i eixí. Del cantó de l'era se girà per fer adéu a la promesa que no l'acompanyava pel temps, i emprengué sol pel corriol. La por de fer tard l'esperonava, i, ara fanguejant sobre la terra tova, ara saltant clots i reguerons, feia via de pressa, com si l'empaitessin. Sort que aquell dia se sentia més alleugerit i diligent que d'habitud i ni la humitat dels peus ni el refrescament de l'atmosfera, exhalada pel temperi, li feien mala impressió. Amb tot, quan s'assegué en el piló de la carretera estava ben suat i el pit li anava com una manxa. El mocador que es passà per la cara, lo mateix que el del coll, s'haurien pogut escórrer.

Mirà amunt i avall de la carretera: de la banda de la ciutat, no venia una ànima; a l'altra part, allà avall de tot, s'hi veia una pic negre, un carruatge, segurament que feia via enllà. L'hereu pensà que era una sort que no s'obirés l'ordinari encara, puix així podria temperar-se una mica. Mes, en aquell punt, sortí de darrera les mates d'un marge proper un pagès vell, entorxant-se la faixa a la cintura. Al veure l'hereu assegut en el piló, li donà les bones tardes, i, com l'hagués vist des de son camp un altre diumenge quan se despedia de sa promesa, sospitant lo que havia passat, li preguntà rialler:

-Què potser esperaríeu la tartana?

I a la contesta afirmativa de l'hereu esclatà a riure, exclamant:

-Ja podeu esperar-la, com hi ha món!... Mireu-la allà baix de tot, que quasi bé ja no s'afigura...

L'hereu tingué una foguerada. Haver-lo deixat en un dia com aquell, bo i estant avisat, era no tenir vergonya!...

-Si feu una bona trotada potser encara l'aconsegureu en el primer hostal... -insinuà el pages.

Quin altre camí li quedava? Regirat per la malifeta, donà mercès a l'home i a bon pas se llançà

carretera enllà.

Durant cinc o sis minuts encara veié el pic negre, però a cada punt més feble, més esborradís... allunyant-se... allunyant-se... Quan ja no el veié gens, esparverat de pensar que pogués haver de fer tota la caminada a peu, se posà a córrer...

Arribà al primer hostel tan groc, tan desfigurat, que l'hostaler se pensà que era un malalt que venia de veure algun metge. Al posar-li la mà a l'espatlla per a sostenir-lo, la reculà vivament sorprès. A dins del cos de l'hereu semblava que hi saltés descompassadament, com per escapar-se, alguna bestiola presonera.

La tartana, com és de suposar, feia cinc minuts que havia arriat. Malgrat el parer de l'hostaler, l'hereu volgué de nou anar a aconseguir-la. Com és de suposar també, a la virada de l'hostal la veié més a prop que en l'altre tros, però ja massa lluny per a muntar-hi de seguida, i després ella anà allunyant-se, allunyant-se, posant a cada pas més distància entre ella i ell, fins que tornà a ésser un punt que anà difuminant-se i altra volta acabà per esborrar-se.

Aleshores l'hereu ho veié clar: no l'alcançaria mai i valia més deixar-se córrer d'intentar-ho. Li tocava fer el camí a peu. Se resignà deixant de córrer.

Com féu aquell camí, sols Déu hauria pogut dir-ho.

A l'arribar a casa seva, ja de nit negra, el van portar en pes al llit; ni habilió tingué per a pujar l'escala.

L'endemà el segon anà a cercar el metge, i el metge, al saber el disbarat que havia fet, se cremà de mala manera.

-Després que un els parla ben clar!... Són animalets, animalets, talment!

Com el dia assenyalat no havia de poder anar per a les joies, el segon pujà a advertir-ho a la promesa, i el dijous promesa i pare anaren a veure a l'hereu. Aquest era més mort que viu, però encara somrigué a la minyona amb un esblaimat somrís de felicitat, al veure-la.

S'encertà a anar-hi el metge, i el pare d'ella, a l'eixir de la cambra, l'aturà en un recó.

-Perdoni, senyor... ¿Vol dir que aquest noi se pot casar?

-Casar? -féu el metge amb un pam d'ulls.- I ara! Qui pensa en aquests disbarats?

-Es que es tenen paraula amb la meva filla...

-Alabat sia Déu! ¿No veieu que està a les acaballes de la malaltia?
¡Fora que sigueu tots assassins!...

El metge se n'anà; pare i filla es quedaren i aquell vespre tornà a haver-hi consell vora el foc.

L'endemà de matí l'amo de la casa entrà al cambró de son fill...

Estava tot torbat, tot neguitós... L'hereu ho va notar.

-Què teniu, pare?

-T'hauria de dir quelcom, noi...

-Digueu, doncs...

-Es que no voldria que t'ho prenguessis a mal...

Com un besllum d'inquietud passà pels ulls del malalt.

-El metge... saps?... diu que... que no et pots casar... que... que no et convé...

La cara de l'hereu s'entristí.

-Si, ja m'ho vaig pensar que us ho diria... N'hi ha per dies, d'aquest mal, i no es pot esperar... Tenim la sega a sobre... Però no tingueu por... El primer dia que em trobi una mica com cal...anem a lesglesia, i després... encara que estiga així... tot anirà endavant ...

El pare baixà el cap novament; l'hereu tornà a inquietar-se.

-Que no us està bé, així, pare?...

-Ja veuràs, fill... t'ho tinc de dir... i no te n'agraviïs... Es que no et pots casar ara... ni mai... Saps?... per la malaltia...

-Ah!... -I el malalt semblà que acabava de rebre una llançada al mig del pit; se li obriren ulls i boca, i lentament, lentament anà girant el cap i clavà l'esguard en son pare amb una mena de desolació encantada... -I... doncs?... -murmurà a la fi, amb un fil de veu.

-Nosaltres... saps?... Com la paraula ja és donada... i ja han fet ells els gastets... i... i...

-Digueu! -pregà l'hereu, anhelant.

-Que nosaltres pensàvem, si a tu t'estava bé..., que, convenint una dona a casa..., dona per dona..., ara que la tenim per coneguda... tan se valdria que...

-Què?...féu l'hereu, sobtadament revoltat per una sospita.

-Que es casés amb el segon i... no hi hauria res perdut...

El malalt defallí; els ulls se li entelaren, la mà li relliscà lassament sobre la roba... Passà un llarg minut de silenci en què el llamp de la iniquitat inconscient mig partí una ànima.

L'esguard interrogant, i contrariat ensems, del pare, que no perdia d'ull al malalt, el revifà a la fi.

-Ja veig que et sap greu... -murmurà el vell amb recança.

-No... Sinó que... I després... ella...-No pogué dir res més.

La contesta fou ràpida, triomfal.

-Ella ja s'hi convé!

Aquest darrer cap fou definitiu; ni esma tingué per amagar-ho. Un sanglot violent semblà estabellar-li la caixa del pit; se portà les dues mans a la cara i, sens força per a sostenir-les-hi, se li despregueren com fruites madures, caient-li de nou sobre la roba.

El pare tingué un gest sec, inclement, d'ànima cega.

-Ja m'ho pensava, que ho pendries així... -Mes de cop se dolcificà.

-Nosaltres ho fèiem per un ben fer... Mes, si t'ha de trastornar...

I, tornant-lo a reprendre la recança, acabà compungit: -Tan bé que huria anat per a tots!...

Passats uns minuts d'agonia, el pobre màrtir, sotmès, resignat, exhaust, declarà d'ell mateix, sense noves instàncies, que... al capdavant...allò que deien era...lo més ben pensat...

El pare es posà molt alegre per la solució del conflicte i baixà a dir-ho al nou emparaulat.

Quan el metge tornà va trobar que el malalt havia fet una gran correguda. En vista de la mala nova, se donaren pressa per les llicències, i, així que aquestes arribaren, el segon se casà.

El mateix vespre d'aquell dia entrava la jove a la casa, i, a l'oferir confits del casament a son antic promès, assegut en mig de coixins vora la finestra, aquest li fixà els ulls, se la mirà, se la mirà, els llavis li tremolaren, una gota adamantina li sobreeixí del llagrimer sense despendre's. Mes... no pogué dir res.

Quaranta vuit hores després, donava l'ànima a Déu.

Amb totes ses coneixences se despedí dels seus... La jove, cridada a corre-cuita, vingué sense res al cap: del gipó escollarat li eixia el coll blanc, blanc i tou, grassonet... El moribund fixà en ell la vista i, amb tenacitat espantosa, ja no la'n desvià fins que la hi entelaren les ombres de la mort. Aleshores, la jove recordà la broma (l'única broma) que ell li havia fet, i per primera volta sentí una estranya impressió: la impressió de vergonya, de punyiment, d'angoixa, del qui present un paorós quelcom.

EN PELIFET

Vet aquí que una vegada hi havia al mig d'una muntanya un gran bosc de roures i alzines, a cada banda de bosc una casota solitària, i en cada casota una família de pagesos.

En la casota de la dreta, que en deien a can Merló, hi vivien la Merlona i el seu fill: ella, una vella lletja, bruta i reganyosa; ell, un minyó cepat, que posava el queixal del seny esterrossant els aspres i

que no feia aires de pendre estat. I en la casota de l'esquerra, anomenada a can Pelifet, feia centúries que s'hi perpetuava la nissaga dels Pelifets (Felips, de nom de fonts, en altres èpoques), reduïda ara també a dos únics membres: en Pelifet i la Pelifeta, marit i muller sens descendència.

En Pelifet era un albat, que estava entre la quinta i sexta desena i tenia per a tota manifestació de pena o alegria una sola expressió: les llàgrimes. Si estava content, somreïa, aclucava els ulls innocents, i llagrimones cara avall. I si estava trist, igualment: mitja rialla, parpelleig i els candis regalims de seguida. I... no hi havia, en tal hora com aquella, res més a dir d'en Pelifet.

La seva dona, la Pelifeta, era una pobra dona gamada de mal gam, i gam donat, que era la més negra. Un dia que feia herba dalt d'un marge, passà una ramada forastera, el marrà va envestir-la i la tirà daltabaix. La Pelifeta petà d'esquena i estigué més d'una hora sens poder-se moure del siti: i d'aquella en avall sempre més li quedà un gran dolor als ronyons, i l'esquena anà blincant-se-li com una mitja lluna.

El pastor de la ramada era malcarat i estrafet, amb posats de simi, i al veure caure la Pelifeta, passà de llarg esqueixant-se de riure.

La Pelifeta ho contà tot an en Pelifet, en Pelifet quedà perplex, i després en Pelifet i la Pelifeta convingueren que el pastor l'havia embruixada, i d'un embruix tan castís que no hi valgué cap provatura per a traure-l'hi. I la Pelifeta, quan va estar prou tipa de gastar, de patir i de fer veure al seu home les estrelletes al pic del dia, se va morir, sempre amb el dolor als ronyons i amb l'esquena blincada com una mitja lluna.

Així que en Pelifet tingué la dona enterrada i es trobà sol i desemparadet a casa seva, aclucà els ulls, plegà les mans, avià les llagrimetes i decidí tornar-se a casar.

Com en tota la muntanya no hi havia altra dona que l'àvia Merlona, an ella anà a fer-li la proposta.

L'àvia Merlona ensumà amb el nariu dret, rautà quelcom del sòl amb el dit gros del peu esquerre, rumià una mica i després respongué:

-Mira, Pelifet: jo, a casa, som senyora i majora mentre em mantingui viuda, i aquí tenim tot el que ens fa menester. Tu estàs molt endogalat pels gams de la difunta i ets un pobret; si em casés amb tu, perdria els meus drets i m'hauria de fer un tip de treballar a la vellesa... No em convé pas casar-me.

-Bé està, Merlona... Així, no hi ha res dit, i tan amics com abans... I en Pelifet se'n baixà cap a la plana a cercar el que no havia trobat a la muntanya.

A la plana en Pelifet hi tenia un amic que feia de masover: aquell amic ne tenia un altre més enllà, i aquell altre amic coneixia una minyona que tenia casera. L'amic ho digué al masover, el masover an en Pelifet, en Pelifet s'avistà amb la minyona, i al cap del mes de viudo tornava a pujar muntanya amunt, amb la barretina girada del revés, en senyal de dol per la difunta, però amb una nova muller al costat.

I vet aquí que, l'endemà de casat, se n'anà a fer llenya al bosc i trobà l'hereu Merló que també en feia.

-No ho saps, hereu? Me som casat!... -li digué en Pelifet.

-I amb qui vos heu casat? -preguntà l'altre.

-Amb una minyona de la plana... Quina minyona, hereu!

I de la gran alegria el cor se li trencà, els ulls se li entelaren i tingué tan bell tremolor de mans que donà un cop en fals i oscà tota la destral.

Però aquella alegria no li durà més que una setmana, car al cap dels vuit dies trobà a sa muller plorant, de cara a la plana.

-Ai, ai!... De que plores, Mió?

-M'enyoro...

-Tenyores, Mió?...Com és això...

-Estic tan sola, en aquesta casa!...

En Pelifet no va saber què dir, i restà tot parat. Però l'endemà anà més tard a la feina i plegà més d'horeta per a fer companyia a la dona. I es quedà tot tranquil, pensant que amb allò ja l'hauria guarida; mes, com la passada alegria, la tranquil·litat tampoc li durà més de vuit dies, car el cap d'ells

tornà a trobar a sa muller plorant, de cares a la plana.

-Altres cop, Mió?.. Què tens?...

-M'enyoro...

-Encar t'enyores, Mió? Com és, això?...

-Estem tots dos tan sols, en aquesta casa!...

En Pelifet també, va callar, però l'endemà baixà a la plana i llogà una criadeta per a la dona; de passada entrà a ca l'estiracordetes perquè li deixés quelcom, puix entre perdre una muller i posseir-ne una altra se li havia fos tot el que tenia.

-Ara sí que la dona estarà contenta -pensà en Pelifet. Però, que és cas! quan menys s'ho temia la trobà de nou plorant i, com sempre, de cares a la plana. En Pelifet badà un pam d'ulls.

-Encar plores, Mió? ¿De què pots plorar, ara?...

-Menyoro tant!...

-Valgam Déu Senyor nostre!... ¿Som tres i encara tenyores?...

-Que són tres animetes soles en una casa...!...

En Pelifet sospirà. L'endemà era mercat: baixà a la plana amb un sac de veces collides de totjust, emparaulà un boeret i amb els diners de les veces comprà un mocador de pita per a la dona. Però tampoc amb aquell present pogué curar-li l'enyorament. Quan la veié plorar altra vegada, li digué que s'aconhortés, que ell li llogaria una altra criada i més si li'n calien, mentre estigués contenta; però ella li contestà que amb una ja en tenia prou i massa per a fer-li nosa.

-I doncs, valga'm Déu, què voldries, Mió?...

Ella baixà els ulls.

-Si tinguéssim una família...

En Pelifet restà bocabadat i fins les llagrimes se li encantaren de sorpresa. Mai hauria pensat que la dona li sortís amb aquella. ¡Tenir una família! Allò eren volers de Déu, i, si Déu no era servit de donar-los-la, ¿què hi podia fer ell?...

Mes diu l'adagi que en gran mal Déu ajut i que qui té un bon voler té un bon poder.

Vet aquí que l'endemà en Pelifet havia de fer llenya; ell que agafa la destrall i se'n va al bosc i troba l'hereu Merló, que també en feia.

-Bon dia, hereu -li digué en Pelifet.

-¿Que teniu, Pelifet, que esteu tan consirós?... -li preguntà l'hereu al tornar-li el bon dia.

-La dona s'enyora...

-I per què s'enyora?

-Perquè no té família...

-Això rai! La mare fa uns pegats que és mateix que posar oli en un llum...

Al sentir això, en Pelifet deixà la destrall i tirà cap a can Merló a demanar el pegat a l'àvia. L'àvia trau del foc la perolada que bullia i es posa a fer el pegat amb herbes de trenta nou llavors, collides la primera nit de cada lluna nova, cuites amb oli de ratinyols i pastades amb moll de bou clapat i saginet mascle.

I li va amanir:

-Que se'l posi a la boca del cor al punt que canti el gall, i que no se'l tregui fins que ell mateix li caigui: i, quan el tingui clavat, que digui:

Herbetes senyaladetes per la virtut de tres creuetes: deslliurau-nos de tot mal. Ou mal, cavall sanat, menta borda, gra fallat: aneu a fora del tancat! I tu, burgeta perseguidô, cua de sofre, cap de crestat, mal vent te git de la maisó de la Mió Pelifeta... Aigua plujana, arrega la vessana i fes grillà el bon blat. Blat grillat, blat granat, blat granat, blat segat: que Déu vetlli pel sembrat! Trentena passada,

quarantena arribada... Per la salut de la meua sang, de nit i dia jo estic esperant, esperant lo que no arriba com esperava la Verge Maria a l'establia de Betlem... Vindrà un altre dia, el sembrat grillarà, lo que espero arribarà, que la Verge Maria m'ho portarà... I en bé vinga en nom de Déu per la senyal de la vera creu!

I, quan ho haja dit, que se persigni; i l'endemà, a entrada de fosc, que se'n vaja tota sola fins al roure llampat i que doni tres voltes a la soca morta; i a cada volta, que escupi tres vegades a la cretlla més grossa que hi ha, i cada vegada, que digui l'oració. I, això, que ho faça fins que hi haja senyals.

En Pelifet s'ho posà tot ben bé a la memòria, prometé a l'àvia Merlona un sac de mestall en paga del remei i se n'anà cap a casa.

La dona es posà el pegat, féu el que li havia dit, i al cap de quinze dies semblava tota una altra. Ja no estava trista ni plorava de cares a la plana, sinó que reia sempre i cantava girant-se cap a la muntanya. En Pelifet no hi veia de cap ull, de tan content. I vet aquí que un dia, mentre la dona era a fer la seva oració al roure llampat, es girà una gran tamborinada de cop i volta.

El cel es posà negre com sutge i els trons semblava que havien d'esclovellar tota la muntanya.

En Pelifet, quan veié allò, ell que encén el fanal i tira cap al roure llampat per eixir a camí a la dona. Quan va ésser un tros per enllà, el vent li apagà el llum, i, com que feia tanta fosca, ell se perdé pel mig dels arbres. I, mentre estava palpant i empassegant, sent remor de veus, i, tot espumat, s'atura a escoltar. Les veus s'anaven acostant, acostant... i, quan ja eren prop, va baixar del cel com una fuetada verda, i a la claror d'aquell llampec en Pelifet va veure un home i una dona que caminaven molt acostats, tots dos a sota d'un sol capot; i, al passar davant d'ell, en Pelifet sentí que deien en la fosca:

-I tant se val, Mió!... Digues-li que has trigat pel temps...

Quan no va sentir remor de passos, en Pelifet, tot palpant i empassegant, se n'entornà cap a casa. A la porta troba a la Mió, que també entrava.

-D'on véns, Pelifet? -li va preguntar ella.

-D'eixir-te a camí, Mió...

-Quan he vist aquell temperi, m'he ficat a la cova dels eriços...

-Ben fet que has fet, Mió. I en Pelifet donà una encanyonada, i els ulls se li posaren vermells com dos pessics de pebre; i, de tanta escalfor que hi va sentir, fins les llàgrimes se li fongueren.

L'endemà sa muller va innovar-li que el pegat havia fet efecte; i, com que ella li deia tan contenta, en Pelifet pensà que havia de donar mercès a Déu.

Quan nasqué la família, resolgué la Mió fer una gran batejada; i digué que havien de convidar l'hereu Merló i la seva mare, en senyal d'agraïment. En Pelifet complí el que li encarregava la dona, i de passada se'n baixà a casa l'estiracordetes perquè li fes fermança de mitja unça.

L'estiracordetes arrugà les celles i digué an en Pelifet:

-Encara més diners? ¿Que n'has de fer, ara, de la mitja unça?

-Hem tingut una família i s'ha de batejar...

-Així, així!... ¿Vas a Manlleu i poses fills al món? Tu si que faràs la paret dreta!

Mes tot són volers de Déu, i, de les coses, el que més costa són els començaments. D'aquella hora endavant, la Mió Pelifeta mai més va haver de menester pegats, car, de son natural, cada nou mesos posava un altre fill al món.

I, a cada un que n'hi posava, la Mió deia an en Pelifet:

-No et sàpiga greu! Menjadors avui, guanyadors demà...

-Oital, Mió! -responia en Pelifet, rient i plorant a la vegada. I a corre-cuita se n'anava cada vegada a ca l'estiracordetes per una altra mitja unça; i, a cada vegada, l'estiracordetes l'esbroncava ben bé, i, abans de deixar-la-hi, li feia empenyorar un tros de terra. I, quan ja li tingué tota la terra empenyorada, l'esbroncava també, però sense deixar-li res.

I així va arribar a tenir sis fills, i, quan ja va tenir-los, en Pelifet, que era molt vell i no tenia forces per a treballar per altres, ni terres que li donessen pa, prenia un gaiato i, fent veure que se n'anava a

mercats i fires, d'amagat de la Mió, trucava de porta en porta per a mantenir la dona i els fills.

Fins que un dia es va morir l'àvia Merlona i l'hereu Merló anà a pregar an en Pelifet que li fes costat per a dur-la a enterrar. En Pelifet anà a fer costat a l'hereu, i, tot baixant la muntanya darrera la caixa, l'hereu digué an en Pelifet:

-Me som quedat sol i vern a casa i m'hauré de casar...

En Pelifet, a l'oïr això, donà tan bella empassada que es pelà els dits del peu. Mirà a l'hereu Merló, i els ulls se li ompliren de llàgrimes, mes no va riure gens. I tot aquell dia li semblà que tenia una punxa al cervell.

-¿Com s'ho farà, tristeta de Déu, sola i amb tanta boca?... Se'n anà al llit i no pogué dormir i aleshores se llevà i de bon matí prengué la destal, dient que faria llenya per la setmana.

A l'hora d'esmorzar, encara no havia tornat del bosc. La Mió va pensar:

-Té por de pluges i s'afanya més que els altres dies ...

I quan no el veié venir a l'hora de dinar, es digué:

-Ne fa per tota la mesada...

Mes a l'hora de berenar la Mió va cremar-se, veient que tampoc venia en Pelifet.

-Ves on la posarem, tanta de llenya!... -I hi envià dos vailets a dir al pare que no en fes més.

Els vailets no s'havien mogut mai de la muntanya i eren molt innocents. Van anar al bosc i van tornar: i contaren, tots contents, a la mare que el pare era dalt del roure llampat, com un aucell, i que no volia pas respondre per més que el cridessen.

La Mió se n'anà cap al roure llampat, i, d'un tros lluny, ja veié el cos d'en Pelifet, suspès de la branca més alta i balancejant-se al cap d'avall de la seva faixa.

Vuit dies després tots els Pelifets, amb la Mió al davant, deixaven a l'estiracordetes el casalot de la muntanya i se n'anaven a viure per arreu a can Merló; i, nou mesos després, la viuda se casava amb l'hereu en la parròquia de la vila. Darrera la parella de nuvis, les tres parelles de Pelifets petits saltaven i ballaven d'alegria.

I, si les ànimes guarden les habituds dels cossos que les estatjaren en la terra, l'ànima d'en Pelifet gran, veient aquella festa, com devia riure i plorar, ensems, allà en la glòria!

FI

INDEX

La Mare-Balena.....
Temptació.....
Enaiguament.....
Croquis.....
Novel·leta.....
Substitució.....
En Pelifet.....

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by

U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR

NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it

takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.